

Ekonomik Krizlere Karşı Uygulanması Gereken Vergi Politikası

İsmail CAN

I-GİRİŞ :

Vergi, günümüzde devlete gelir sağlama aracı olmaktan öteye ekonomik ve sosyal hayata müdahalenin, bazen de politik amaçları gerçekleştirmenin bir yöntemi ve aracı haline gelmiştir.¹ Bu nedenle, vergileme, gelir dağılımı dengesizliğini giderme, yatırımların bölgeler arası dengeli dağılımı ve dış ödemeler bilançosunun denkleğini temin ile enflasyonun önlenmesi gibi çok değişik amaçlarla kullanılabilirdiği kadar ekonomik istikrarı sağlamada da önemli bir fonksiyona sahiptir.

Verginin, mali düzeyin ötesinde, "ekstra-fiskal fonksiyonları" da kapsamı; vergi hukukunun oluşum şekli ve içeriği üzerinde ekonomik ihtiyaçlar ve politikalar ile gelişmelerin de etkili olmasına ve müesseselerin yön kazanmasına neden olduğu² kadar; ülke ekonomisinde yaratacağı etkilerle ekonomik krizlerin önlenmesinde veya ortaya çıkan krizlerin giderilmesinde de bir araç olma özelliğini ortaya çıkarır.

Ekonomik krizlere karşı ve krizlerin engellenmesi veya ortadan kaldırılmasında vergi politikalarından yararlanılabilmesi için bunların mahiyetlerinin irdelenmesi ve nedenlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Özellikle, izlenen ekonomik politika ve tedbirlerin, dünyadaki gelişmelerle birlikte değerlendirilmesi uygulanacak vergi politikası için önem taşımaktadır.

Başarılı ekonomi ve kalkınma politikası yürüten ülkeler, diğer ülkelerin başarılı ve başarısız deneyimlerini araştırıp, kendi ülke şartlarında yorumlamak

İsmail CAN: 1948 Ankara doğumlu olup, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunudur. Gelirler Kontrolörü, Gelirler Başkontrolörü, TASIŞ Daire Başkanı ve Genel Müdür Yardımcısı, Almanya Essen Maliye Ataşesi olarak görevler yapmıştır. Halen Gelirler Başkontrolörü ve Gelirler Kontrolörleri Başkan Yardımcısı olup, Maliye Bakanlığı Vergi Konseyi Üyesidir.

¹ Prof. Dr. Halil NADAROĞLU, "Kamu Maliyesi Teorisi", 11.B., Betaş Basım A.Ş., İstanbul, 2000, s.220.

² Prof. Dr. Abdurrahman AKDOĞAN, "Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması", 3. B., Gazi Kitabevi, Baran Ofset, Ankara, 2001, s.7.

suretiyle politikalarına yön vermekte; saptanan politikaları kararlılıkla uygularken, ulaşılan sonuçları dikkatle ve objektif olarak izleyerek, değerlendirmekte ve gerekiyorsa süratle gözden geçirerek gerekli değişiklikleri saplantılara kapılmadan yapmaktadırlar.³

Bu itibarla, aşağıda önce dünyada son yıllarda ortaya çıkmış başlıca önemli krizlere kısaca değinilmiş, daha sonra da Türkiye'de son dönemde oluşan krizlerle bu krizlerde uygulanan vergi politikaları üzerinde durularak, 19 Şubat 2001 krizinin mahiyeti ve nedenleri irdelenmek suretiyle uygulanabilecek vergi politikalarına, Türk vergi sisteminde yapılması gereken düzenlemeler çerçevesinde yer verilmiştir.

II- DÜNYADA EKONOMİK KRİZLER VE VERGİ TEDBİRLERİ:

Klasik ekonomik krizlerin hüküm sürdüğü XIX. yüzyıl ve 1929 yılına kadar XX. yüzyıl süresince dönemsellik gösteren krizler, rekabetçi kapitalizmin çelişkilerinin bir ürünü olarak kaçınılmaz nitelik taşıdıkları düşüncesini yaratmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra klasik krizlerin etkilerini hafifletecek, onları kontrol edebilecek düzenlemeler, dünyada nispeten krizsiz büyümeye ve çalkantıların azalmasına neden olmuştur. Fransa 1926'da getirdiği yeni vergilerle gelirlerinin artması sonucu enflasyonu durdurmuştur.⁴ Ancak yine de Avusturya, Almanya, Macaristan, Polonya ve Rusya'da hiperenflasyon ortaya çıkmıştır.

1929 yılındaki dünya krizi sonrası A.B.D.'de vergi azaltılmalarına gidilerek denk bütçe sağlanmaya çalışılmış; ancak, devlet harcamalarında genişleyici bir politika uygulanmaması sebebiyle 1929 ve 1930 yıllarında mali politika beklenen etkinlikte olmamıştır.⁵

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da Çin, Yunanistan ve Macaristan'da hiperenflasyon dönemi yaşanmıştır.⁶

Özellikle 70'li yılların başından itibaren, dünyada ciddi ekonomik istikrarsızlıklar kendisini göstermeye başlanmıştır. Gelişmiş Batı ülkelerinde dahi milyonlarca insanı işsiz bırakan, düşük gelişme hızı yaratan krizler yaşanmıştır. İşsizlik en gelişmiş ülkelerde yoksulluğa neden olurken az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sefalet doğuran krizler ortaya çıkmıştır.⁷

Şili, Arjantin, Brezilya, Nikaragua, Peru, Polonya, İsrail ve Yugoslavya'da 80'li yıllarda hiperenflasyon dönemleri yaşanmıştır. Daha sonra

³ Attila SÖNMEZ, "Doğu Asya 'Mucizesi' ve Bunalımı Türkiye İçin Dersler", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., Mas Mat., İstanbul, 2001, s.17.

⁴ Prof. Dr. Nuray ALTUĞ, "İstikrar Politikaları ve Ülke Örnekleri", Türkmen Kitabevi, 2.B., İstanbul, 2001, s.161.

⁵ Ibid, s.16.

⁶ Prof. Dr. M. İlker PARASIZ, "Kriz Ekonomisi Hiper Enflasyon ve Yüksek Enflasyonla Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan 1994 Kararları", Ezgi Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Ceylan Ofset, Bursa, 1995, s.87.

⁷ Bernard ROSIER, "İktisadi Kriz Kuramları", Çev. Nurhan Yentürk, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s.106.

da Meksika, Güneydoğu Asya ve Rusya krizleri ortaya çıkmış ve bu krizler Brezilya, Arjantin ile diğer Latin Amerika ülkelerini de etkilemiştir. Arjantin’de vergi denetimleri sıklaştırılmış, tüm Latin Amerika ülkelerinde vergi reformları yapılmıştır.⁸

İsrail’de özel bir kanunla vergilerin yıl ortasında tahsilatına başlanılmış; Polonya’da vergi sistemi değiştirilmiş Gelir ve Katma Değer Vergisi sistemine geçilmiştir.⁹

Küresel bir nitelik kazanarak Güneydoğu Asya ve Latin Amerika ülkelerinde 90’lı yıllarda ortaya çıkan krizlerde ülke parasının aşırı değerlenmesi, dövize talebin artması, yabancı sermayenin süratle ülkeyi terk etmesi ve spekülasyon kaçışı ile mali piyasadaki paniğin etkisi büyüktür.¹⁰

IMF destekli programlarda, genellikle fiyat sisteminde sapmalara neden olduğu için dolaysız vergilere geçilmesi önerilmesine rağmen, programlardan hızlı sonuç alınması amacıyla dolaylı vergilere yönelinmiştir.¹¹

Dünyada ortaya çıkan krizleri giderme yönünde çeşitli istikrar programları uygulanmıştır. Bunların önemli bir bölümünde de vergi sistemlerindeki düzenlemelerin ve izlenen vergi politikalarının büyük yeri olmuştur.

Asya Krizi’nin ana nedenleri, aşırı yurtdışı borçlanma, banka sistemlerinin yetersiz denetimleri ve döviz kurlarındaki dalgalanmalardır. Kriz, dünya ekonomisinde yaşanan küreselleşmenin sonucunda sermaye hareketlerinin yeniden gözden geçirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede de mobil portföy (pasif) yatırımlarından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi konusu gündeme gelmiştir.¹²

Brezilya’da, “hisse senetleri bonolar ve tüm menkul kıymetlerle benzeri yatırımlara yüzde 12 vergi” konulmuştur. Varlık vergisi niteliğindeki bu vergi ile birlikte borsa çökmüş, piyasa durmuş; ancak, bir yıl içinde piyasa ve borsa yeni düzene uyum sağlayarak çalışmaya başlamıştır. Bu düzenlemeye paralel olarak vergi reformu yapılarak vergi kaçakçılığı için hapis cezası getirilmiştir.¹³

⁸ Prof.Dr. Nuray ALTUÇ, *op.cit.* s.177,192.

⁹ *Ibid.*, s.201,229.

¹⁰ Abdulkadir GÖKTAŞ, “**Küresel Kriz ve Türkiye**”, Özen Yay., Ankara, Yardımcı Ofset, Aralık 2000, s.9-32. Ufuk BAŞOĞLU, Nalan ÖLMEZOĞULLARI, İlker PARASIZ, “**Dünya Ekonomisi**”, Ezgi Kitabevi, Bursa,1999, s.93.

A.Erdinç YELDAN, “**Yeni Bir Meksika Krizi mi Geliyor?**”, *Yeni Yüzyıl*, 03.03.1995.

Callum HENDERSON, “**Asya Çöküyor, Asya Krizi ve Sonrası**”, Çev. Meral Günenç, Alfa Basım Yay. İstanbul, 2000, s.83.

¹¹ Prof. Dr. İlker PARASIZ, “**Enflasyon-Kriz-Ayarlamalar**”, *Livane Mat.*,Ezgi Kitabevi, Bursa, 2001, s.148.

¹² Selda AYDIN, “**Asya Krizi ve Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesi**”, Maliye Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, *Maliye Dergisi*, Sayı.133, Ocak- Nisan 2000, s.16,19.

¹³ Gülçin Uysal TAHİROĞLU, “**Acı ilaç**”, *Akşam*, 20.03.2001.

Latin Amerika ülkelerinde kamu açıkları ile makro ekonomik denge arasındaki ilişkilerle ilgili olarak reformu içeren politikaların değerlendirilmesinde aşağıdaki tespitlere ulaşılmıştır.¹⁴

1-Vergi tabanını genişletmek için gerçekleştirilen vergi indirimleri kısa vadede vergi gelirlerinde artış sağlamamaktadır.

2-Kamu yatırımları, cari harcamalara nazaran daha kolay azaltılabilmektedir.

3-Mali sektördeki dengesizliğin en önemli nedeni kamu kesimi mali açıklarıdır.

4-Mali müesseselerdeki kurumsal reformlar, izlenen politikaların güvenilirliğini artırmaktadır.

5-Sosyal ve ekonomik amaçlı programların başarısı için toplumsal uzlaşma ön koşul olmaktadır.

6-Mali kesimin etkin şekilde gözetim ve denetim altında tutulması ve kamu bankalarının özelleştirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Bu tespitler çerçevesinde, gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik krizlere karşı istikrarın tesis edilmesini, yurtdışı mali ve üretim piyasalarında kaybolan güvenin tesisi için piyasaların sağlamlık seviyelerinin yükseltilmesini ve etkinliğin artırılmasını öngören programlar uygulanması gerekir.¹⁵

Bu programların, “enflasyon”, “devalüasyon” ve “faiz” oranlarında istikrar sağlanmasına yönelik olmaları ve vergi politikası tedbirleri ile desteklenerek, yönlendirilmeleri gerekmektedir.

III- TÜRKİYE'DE EKONOMİK KRİZLER VE İZLENEN VERGİ POLİTİKALARI:

A- İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI 1990 YILI BAŞINA KADAR İSTİKRAR KARARLARI VE VERGİ TEDBİRLERİ :

Türkiye’de İkinci Dünya Savaşı sonrası, uygulanan istikrar kararları çerçevesinde, 7 Eylül 1946’da 1 dolar 130 kuruş iken, 282 kuruş olarak değiştirilmiştir. 1950’li yıllarda benimsenen hızlı büyüme stratejisi ile birlikte 1954 yılından itibaren talep yönlü baskılar artmıştır. Bu arada 1957 yılında yapılan vergi reformu ile üretim aşamasında iş hacminin vergilendirilmesi düzenlemeleri kamu sektörünün vergi yükünü artırarak, bu kuruluşların vergi borcu ve yatırımları için Merkez Bankası kaynaklarının kullanılması sonucunda 4 Ağustos 1958 devalüasyonuna gidilmiştir. 10 Ağustos 1970 de de yeni bir devalüasyonla 1 dolar 15,-TL’ya çıkarılmıştır. Bu dönemde bütçe denklığı için 1318 sayılı Finansman Kanunu ile İşletme Vergisi, Taşıt Alım Vergisi, Spor-Toto Vergisi, Gayrimenkul Kıymet Artışı Vergisi getirilmiştir. Emlak vergisi de

¹⁴ Yavuz AKBUDAK, “*Türk Ekonomisinde Yaşanan Kriz Üzerine Bir Değerlendirme*”, Banka-Maliye Ekonomik Yorumlar, Haziran 2002, Sayı 6, s.7.

¹⁵ *Ibid*, s.7.

yasalaştırılmış, ancak yürürlüğü ertelenmiştir. Gider Vergisinde de değişiklikler yapılarak bazı istisnalar kaldırılmıştır.¹⁶

Bu arada belirtmek gerekir ki, günümüzden 32 yıl önce Dünya Bankası Başkan Yardımcısı iken ekonomik krizi ortadan kaldırmak için Türkiye'ye davet edilen Atilla Karaosmanoğlu, Başbakan Ekonomik İşler Yardımcısı olarak 14.04.1971 tarihinde yaptığı bir basın toplantısında 13 maddelik reform paketi ile, ekonomide bozulan dengeleri yeniden sağlayacak esasları açıklamıştır.¹⁷

Atilla Karaosmanoğlu'nun reform paketinde vergi reformu yapılması, vergi kaçakçılığının önlenmesi, gelir vergisi sistemindeki eksikliklerin tamamlanması ve özellikle topraktan elde edilecek gelirlerin veriletilmesi ile servet bildiriminin etkin bir biçimde işletilmesi öngörülmüyordu.¹⁸

1 Mart 1978'de yapılan devalüasyonla 1 dolar 25,-TL'ya yükseltilmiş, daha sonra da 1 dolar 10.04.1979'da 26,50 TL'ya, 12.06.1979'da da 35,-TL'ya çıkarılmıştır. 24 Ocak 1980 kararlarıyla da 70'li yılların sonlarında oluşan krizler aşılmaya çalışılarak 1 dolar 70,- TL'ya yükseltilmiştir. Türkiye 1980 yılına gelene kadar içe dönük ithal ikamesi stratejisi izlenmiş; ancak, bu tarihten sonra ihracata önem verilerek, dışa dönük bir Pazar ekonomisi uygulanmak suretiyle,¹⁹ yatırımların harekete geçirilmesi için vergi düzenlemeleri yapılmıştır.²⁰

B-1994 KRİZİ VE VERGİ TEDBİRLERİ:

1990'lı yılların ilk yarısında vergi gelirlerinde önemli artışlar olmuş; ancak, vergi dışındaki kamu gelirlerinde aynı gelişme sağlanamamıştır. Kamu harcamaları, personel ve faiz giderleri nedeniyle önemli artışlar göstermiş, kamu kesimi borçlanma gereği artmış, sosyal güvenlik kuruluşları finansman açığı vermeye başlamış, TL'sının değer kazanmasıyla enflasyon da artmış ve 5 Nisan 1994 kararlarının alınması zorunluluğu doğmuştur. Döviz kuru, ücret, fiyat politikaları uygulamaları yanı sıra, gelir artırıcı önlemlerle ilgili olarak, "vergi ödemeyen kesimlerin bu alışkanlıklarına son verilmesi" için "vergi denetimlerinin kamuoyunun yakından göreceği şekilde" yaygın ve yoğun bir şekilde yapılması öngörülmüştür. Ayrıca, Akaryakıt Tüketim Vergisinden bütçeye aktarılan pay artırılmış; Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerine Ek Vergi, Net Aktif veya eş değer matrah üzerinden vergi; motorlu kara,deniz, hava taşıtlarından ek vergi alınması öngörülmüştür.²¹

¹⁶ Prof. Dr. İlker PARASIZ, "Türkiye Ekonomisi 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları", Ezgi Kitabevi Yayınları, Ceylan Ofset, Bursa, 1998, s.69, 75, 120, 143.

¹⁷ Milliyet Yayınları, "Milliyet 1971", Milliyetten Seçmeler Dizisi, s.9,238.

Prof. Dr. S.Rıdvan KARLUK, "Türkiye Ekonomisinde ve Dünyada Krizler", Türkiye Günlüğü, Sayı 65, Bahar 2001-02, s.80.

¹⁸ Ibid, s.81.

¹⁹ Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU, "Yeniden Dirilen Türkiye Ekonomisi 24 Ocak 1980 ve Ötesi", Yön Ajans, İstanbul, 1989, s.5.

²⁰ Prof. Dr. İlker PARASIZ, op.cit., s.176,231.

²¹ Ibid, s.319-321, 370-371.

C-16 KASIM 2000 KRİZİ VE VERGİ TEDBİRLERİ:

Uzunca süredir ülkemizde yaşanan iki rakamlı kronik enflasyonun²² yarattığı ekonomik olumsuzluklarla birlikte, 1997 yılında yaşanan Asya krizi ve hemen ardından ortaya çıkan Rusya krizi Türk ekonomisini gerileme içine sokmuştur.

Belirginleşen ekonomik dengesizlikleri gidermek ve enflasyonu kalıcı bir biçimde düşürmek için üç yıllık bir program uygulamaya konulmuştur.

Programla, “enflasyonun önemli bir kaynağını oluşturan bütçe açıklarının finansman yönteminin hem ekonomik değişkenlere uyarlanması, hem de enflasyonist beklentileri arttırması kanalı ile enflasyonu beslediği” tespiti yapılarak, “bütçe açıklarının enflasyonist olmayan yollarla finansmanı” gereği üzerinde durulmuştur.²³

Program uygulamalarıyla 1998 yılının ilk altı ayında belirlenen hedeflere ulaşılması üzerine, IMF ile enflasyon hedeflerinin 1999 tahminlerini de kapsayan bir “Yakın İzleme Anlaşması” yapılmıştır.

Dünyada Asya krizinin etkileri yaşanırken 1998 yılı Ağustos ayında ortaya çıkan Rusya krizi etkisiyle Türk ekonomisinden sermaye çıkışı başlamış ve bunun neticesinde de faizler önemli ölçüde yükselmiştir. Gerileyen yurt içi ve yurt dışı talepleri ile Güney Doğu Asya menşeli ucuz mamul ve yarı mamul ürünler sanayi üretiminde önemli düşüşler meydana getirmiştir. Bu gelişmeler sırasında 1999 yılının 17 Ağustos ve 12 Kasım’ında meydana gelen depremler de ekonomiyi daralma sürecine sokmuştur.²⁴

Ekonomide yukarıda belirtilen gelişmeler sonrası, IMF ile yapılmış olan “Yakın İzleme Anlaşması” bir programa bağlı ve mali finans destekli bir stand-by anlaşmasına dönüştürülmüştür. Programla, 2000-2002 yıllarını kapsayan üç yıllık dönemde enflasyonu düşürmek için maliye, para ve kur ile gelirler politikaları yanında özelleştirmeyi de içerecek düzenlemeler öngörülmüştür.

IMF İcra Kurulu tarafından 22.12.1999 tarihinde onaylanan 9.12.1999 tarihli “Niyet Mektubu”nda, “Vergi politikası ve idaresi” ile ilgili olarak aşağıdaki hususlara yer verilmiştir.²⁵

“Hükümet, vergi sistemini daha etkin ve adaletli hale getirmek amacıyla vergi sistemini iyileştirmek ve vergi uygulamasını güçlendirmek kararlılığı içindedir. Net ve basit yasa ve diğer mevzuatla desteklenmiş geniş tabanlı, düşük ve tahmin edilebilir marjinal vergi oranları üzerine kurulu bir vergi sistemi hem iç yatırımı teşvik etmek hem de yabancı sermaye çekmek için en iyi araçtır. Maliye Bakanlığı halihazırda vergi idaresi sistemine ilişkin tam otomasyon da dahil olmak üzere vergi idaresinin etkinliğini arttıracak birkaç iddialı projeye girişmiş bulunmaktadır. İkinci

²² Enflasyon 1980, 1994 ve 1997’de üç rakamlı olmuştur.

²³ Prof. Dr. İlker PARASIZ, “Enflasyon-Kriz-Ayarlamalar”, op.cit., s.423.

²⁴ Ibid, s.424.

²⁵ T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı “IMF Stand-By Düzenlemesi 9.12.1999 Tarihli Niyet Mektubu”, 2000 Ocak Finans Dünyası eki, s.8, Madde 46.

gözden geçirme boyunca, eğer gerekirse 2000 ve 2001'de uygulanmak üzere vergi sistemindeki gerekli değişiklikler belirlenecektir. Hükümet vergi aflarının mükelleflerin vergi ödemeye yanaşmasını engellediğinin farkındadır.”

1 Ocak 2000'de yürürlüğe konulan programla önceden ilan edilen “mini devalüasyon oranlarına enflasyon oranının yakınlaştırılması” öngörüldü. Bu program Güney Amerika'da “tablita” denilen programın benzeri idi ve temeli “parasal ödemeler dengesi yaklaşımına” dayanmaktaydı.²⁶ Bu çerçevede maaş, ücret, fiyat, kira ve fiyata dayalı her türlü sözleşme ilan edilen enflasyona göre belirlenecektir.

Kamu açıklarının hızlı ve kalıcı olarak ortadan kaldırılmasına dayanan programla birlikte vergi uygulamalarına dayalı gelirlerin arttırılması ve bunlara paralel olarak harcamaların kısılması 2000 yılı içinde hızlı bir iyileşme getirmiştir.

Ancak, programın, meydana gelen deprem sonrası yürürlüğe konulması, aynı dönemde dünya petrol fiyatlarının artışı, beklenen yabancı sermayenin gelmeyişi, özel sektör ücret artışlarının öngörülenin üstüne çıkması ve TL.'sının değerlendirilmesi programda olumsuz etkiler yaratmıştır.

Öte yandan, faiz oranının hızla düşmesi tasarrufları azaltıp, tüketim ve makine ile teçhizat mallarının ithalatını artırmış; üretim ise aynı ölçüde artmamıştır.²⁷

Yine, GSMH yukarıda belirtilen nedenlere bağlı olarak, planlanandan daha hızlı artmış ve dış ticaret açığı da büyümüştür. Enflasyon öngörülenden yüksek çıkmış, ekonomideki reel para stoku da daralarak, faiz oranlarının yükselmesi yönünde baskı yaratmıştır.

Bu olumsuzluklarla birlikte, bankalar arası para piyasasında faiz volatilitésinin fazla olması ve özelleştirmenin istenilen düzeyde gerçekleştirilememesi; yerel yönetimlerin fiyat ve harcama politikalarının programa uyum göstermemesi, sorunlu bankaların zararlarının ve kamu bankalarının görev zararlarının²⁸ da 16 Kasım 2000 krizinin oluşmasında başlıca etkenler olmuştur.²⁹

Üç yıllık Ekonomik Programın birinci yılının sonuna doğru Kasım 2000'in ortasında, likidite darboğazından doğan kriz üzerine IMF'ye 18.12.2000 tarihli bir “Ek Niyet Mektubu” verilmiştir.

Niyet Mektubunda, yapısal önlemler takvime bağlanmış; enflasyon, cari açık, kamu sektörü faiz dışı fazlası ve borçlanma ihtiyacına ilişkin hedefler değiştirilmiş harcamaların kısılması ile birlikte vergilemeye ve vergi idaresine ilişkin çeşitli tedbirler öngörülmüştür.³⁰

²⁶ Prof. Dr. İlker PARASIZ, “Enflasyon-Kriz-Ayarlamalar”, s.427.

²⁷ Ibid, s.446.

²⁸ “Kamu Bankalarının görev zararları”nın mahiyeti ve kapsamı, Prof. Dr. Oğuz OYAN'ın 10.04.2001 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yayımlanan “Bunalımın Sorumlusu Görev Zararlar mı? başlıklı yazısında değerlendirilmiştir.

²⁹ Prof. Dr. İlker Parasız, “Enflasyon-Kriz-Ayarlamalar” s.446-451.

³⁰ [http:// www.tcmb.gov.tr](http://www.tcmb.gov.tr) 'den 13.01.2001 tarihinde alınan “Ek Niyet Mektubu”metni, Madde 14 ve 43.

IMF'ye verilen sözkonusu "Ek Niyet Mektubu"nda belirtilen hususlarla ilgili olarak vergi mevzuatında bazı düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Kanun tasarısının genel gerekçesinde, 2000 yılında başlayan üç yıllık ekonomik istikrar programının en önemli ayaklarından birisinin vergi politikası olduğu ve programın amacına ulaşması için program süresi boyunca vergi gelirlerinin aynı başarı düzeyinde seyretmesi, bunu gerçekleştirirken de ekonomik gereklerle, değişen ekonomik ve sosyal koşulların uyumunun korunması gerektiği belirtilen³¹ vergi düzenlemeleri 23.11.2000 gün ve 4605 sayılı Kanunla yapılmıştır.³²

Söz konusu kanunla Motorlu Taşıtlar Vergisi, Taşıtlar Alım Vergisi, Ek Taşıtlar Alım Vergisi, Eğitime Katkı Payı, Özel İletişim Vergisi ve Özel İşlem Vergisinde, Gelir ve Kurumlar Vergisinde düzenlemeler yapılmıştır.

Yapılan düzenlemelerle servet ve işlemler üzerinden alınan bir kısım vergiler artırılmış, geçici olarak alınan vergilerin süreleri uzatılmış; kurum kazançları üzerinden yapılan gelir vergisi tevkifatının zarar eden kurumlarda zarar artırıcı etkide bulunmasını önlemeye yönelik hüküm ile Gelir Vergisi Kanununa geçici bir madde eklenmek suretiyle "hayat standardı esas" getirilmiştir.

Yukarıda ana hatlarıyla belirtilen 16 Kasım 2000 krizini gidermek için alınan tedbirlere rağmen 19 Şubat 2001 tarihinde yeni bir kriz ortaya çıkmıştır.

D- 19 ŞUBAT 2001 KRİZİ VE KRİZ SONRASI ALINAN VE ALINMASI ÖNGÖRÜLEN VERGİ POLİTİKASI TEDBİRLERİ:

1- 57. Hükümetin Ekonomik Krizin Mahiyetine İlişkin Tespiti ve Vergi Politikasına İlişkin Tedbirler :

a- Krizin Mahiyeti:

"Türkiye'nin güçlü ekonomiye geçiş programı" olarak nitelendirilen ve yalnızca "istikrar değil yeniden yapılanma" için gerektiği ifade edilen³³ "Ekonomik Programda krizin başlıca nedenleri iki ana sebebe dayandırılmış bulunmaktadır:³⁴

aa-Sürdürülemez bir iç borç dinamizminin oluşması,

bb-Başta kamu bankaları olmak üzere mali sistemdeki sağlıksız yapının ve diğer yapısal sorunların kalıcı bir çözüme kavuşturulamamış olması.

³¹ TBMM, 21.Dönem Yasama Yılı 3, S.Sayısı 539, Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/776).

³² 30.11.2000 gün ve 24246 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³³ Kemal DERVİŞ, Antalya'da 22.04.2001 tarihinde yapılan "Tekstilde Dış Rekabet Semineri"nde yapılan konuşma.

³⁴ NetHaber Akşam Gazetesi, "Ekonomik Program", Madde 1, 14.04.2001.

b- Vergi Politikası Tedbirleri:

aa- 14.04.2001 Tarihli Ekonomik Programda Öngörülen Tedbirler:

Harcama tedbirleri ağırlıklı "Ekonomik Program"da, gelir hedeflerine ulaşılacak için aşağıdaki "gelir artırıcı düzenlemeler" öngörülmüştür.³⁵

(1)"Vergi gelirlerinin artırılmasına yönelik olarak 2000 yılı sonunda alınan tedbirlerin titizlikle uygulanmasına devam edilecektir."³⁶

(2)"Akaryakıtta otomatik fiyatlandırma mekanizmasına devam edilecek ve Akaryakıt Tüketim Vergisi (ATV) en az hedeflenen enflasyon ölçüsünde ayarlanacak ve ATV tahsilatının GSMH içindeki payı yüzde 2,8 olacaktır."

(3)"Vergi tabanının yaygınlaştırılması amacıyla vergi kimlik numaralarının kullanımını genişletilecektir."

(4)"Vergi kayıp ve kaçığının en aza indirilmesi amacıyla vergi denetimleri artırılacaktır."

(5)"Vergi tahsilatının artırılması için vergi gecikme faiz ve cezaları³⁷ enflasyonla uyumlu bir biçimde artırılmıştır."

(6)"Bireysel yatırımcıların kamu kağıtlarından elde ettikleri gelirlerin beyanname dışı tutulması suretiyle kamu kağıtlarına olan bireysel talep artırılacaktır."

bb- 18.01.2002 Tarihli Stand-by Düzenlemesi:³⁸

IMF ile 18.01.2002 tarihinde yapılan yeni bir Stand-by düzenlemesinde 2002 yılı Ocak ayında hazırlanacak iki aşamalı bir planda yer alması öngörülen vergi ile ilgili olarak aşağıdaki hususlara yer verilmiştir.

(1)"Gelirleri etkilemeksizin 2002 Nisan sonunda yasallaşacak şekilde dolaylı vergi sisteminin basitleştirilmesi ve nominal faiz geliri üzerinden alınan vergilerin bozucu etkilerinin azaltılması üzerinde yoğunlaşacaktır."

(2)"(1 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe girmek üzere) dolaysız vergi sisteminin reformundan oluşacak" yasal düzenlemelerde aşağıdaki hususlara öncelik verilecektir.

- (i) "Yatırım gelirleri üzerindeki vergilerin uyumlaştırılması;
- (ii) "Vergi sistemindeki dışsal enflasyon ayarlamalarının rasyonelleştirilmesi;
- (iii) "Yatırım teşvik sisteminin rasyonel hale getirilmesi;
- (iv) "Gelir vergisi karşılığında vergi kredisi uygulamasında reforma gidilmesi.

³⁵ Ibid, Madde 67.

³⁶ Bu hususlara 16 Kasım 2000 krizi ile ilgili açıklamalar sırasında yer verilmiştir.

³⁷ "Gecikme faiz ve cezaları" tabiri konusunda, Şükrü KIZILOTLU 16.04.2001 tarihli Sabah Gazetesindeki köşesinde "...geçikme faizi ve gecikme cezası iki ayrı olay değil. Doğru adı bu ikisi de değil, gecikme zammı olacaktır" demektedir. Gerçekten tabir açık değildir. 6183 sayılı Kanununun 48. maddesinde "tecil" faizinden ve 51 ile 52. maddelerinde de "gecikme zammı"ndan söz edilmektedir. Ancak, ifade edilmek istenilen hususun "vergi gecikme zammı" ve "vergi cezaları" olarak anlamak gerektiği düşünülmektedir. Nitekim her ikisinde de artışlar yapılmıştır.

³⁸ Hazine Müsteşarlığı, www.treasury.gov.tr

Söz konusu planın aynı zamanda vergi idaresinin reforma tabi tutulmasını gerektirdiği de Stand-by düzenlemesinde yer almış bulunmaktadır.

cc- 30.07.2002 Tarihli Üçüncü Gözden Geçirmeye İlişkin Niyet Mektubu:³⁹

IMF'ye verilen Niyet Mektubunda, vergi sisteminin geniş kapsamlı olarak yeniden düzenlenmesinin hızlandırılmasına devam edileceği ve dolaylı vergilerin önemli ölçüde basitleştirilmesinin ardından halihazırda dolaysız vergiler ile vergi idaresine ilişkin reformlar üzerinde odaklanıldığı belirtilerek aşağıdaki hususlara yer verilmiştir:

- (1) *“Dolaysız vergi reformuna ilişkin planlar şekillenmeye başlamıştır. Bu reformun iki temel amacı, vergi tabanını genişletmek (özellikle istisna ve teşviklerin yürürlükten kaldırılması yoluyla) ve piyasa işleyişini bozucu etkilerin (özellikle sermaye gelirlerinin üzerindeki) azaltılmasıdır. Kamu harcamalarının azaltılmasına ilişkin çabalar izin verdiği ölçüde, genel vergi yükü azaltılacaktır.”*
- (2) *“Vergi idaresine ilişkin reformlar, orta vadede vergi tabanının genişlemesine imkan verecek ve vergi oranlarının düşürülmesine imkan sağlayacaktır. 2002 yılı Eylül ayında, destek birimlerinin (bütçe, insan kaynakları ve bilgi teknolojisi) yanısıra, vergi mükelleflerinin kayıtlarının (vergi ofisi yönetimi de dahil olmak üzere), vergi mükelleflerine ilişkin hizmetler, denetim, tahsilat, hukuki işler ve usuller, vergi politikası ve uluslar arası vergi ilişkileri gibi konularla görevli birimleri içeren yeni bir fonksiyonel yapı onaylanacaktır. Ek olarak, doğrudan Genel Müdür'e bağlı olarak hizmet verecek bir iç denetim grubu kurulacaktır. Mayıs ayında, Maliye Bakanlığı bünyesinde üst düzey bir denetim koordinasyon komitesi kurulmuş olup, Eylül ayı sonuna kadar çıkarılacak olan bir Bakan onayı ile komitenin nasıl çalışacağı ve yıllık denetim planının temel öğelerinin neler olabileceği belirlenecektir. 2002 yılı Kasım ayı sonuna kadar tamamlanması beklenen 2003 yılı planının uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, halihazırda 250 yeni denetçi istihdam edilmiştir.”*

2- 58. ve 59. Hükümetlerin Ekonomik Krizin Mahiyetine İlişkin Tespitleri ve Öngörülen Vergi Politikasına İlişkin Tedbirler:

a- Krizin Mahiyeti:

AK Parti seçim beyannamesinde, *“uygulanan yanlış politikalar yüzünden sağlıklı bir özelleştirme gerçekleştirilemediği”, “devletin ekonomideki rolünün azaltılmadığı”, “servetin toplum kesimleri arasındaki dağılımında adalet” sağlanamadığı, ülkenin, “iç ve dış yatırımcılar açısından cazibesini kaybettiği” ve Türkiye'nin “ürkütücü boyutlarda mali ve beşeri sermaye kaybına uğradığı” görüşlerine yer verilmiş; “kronik hale gelen yüksek işsizlik ve enflasyonu, sürekli artan iç ve dış borçları, ekonomideki istikrarsızlık ve tehlikeli*

³⁹ Hazine Müsteşarlığı, *Ibid.*

daralmayı, yüksek faiz oranlarını, tasarrufları kamu açıklarının finansmanına yönlendiren borç yönetimi anlayışını aşarak ülkeyi düze çıkaracak bir siyasi iradeye ihtiyaç” olduğu belirtilmiştir.

Maliye Bakanı Sayın Kemal Unakitan da 2003 Yılı Bütçe sunuş konuşmasında ekonomik krizin nedenleri konusunda aşağıdaki görüşlere yer vermiştir.

“Üç yıllık bir dönem sonunda enflasyonu tek haneli rakamlara indirmek, reel faizleri süratle aşağıya çekmek, kamu finansman dengesini sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturmak, ekonomide sürdürülebilir bir büyüme ortamı tesis etmek ve yapısal reformları hızla gerçekleştirmek olarak belirlenen” ve 2000 yılı başında uygulamaya konulan ekonomik program “başarı sağlayamamış, 2001 yılında sabit kur sisteminin terk edilmesi, artan belirsizlik ve bankacılık krizi, faizlerin, enflasyonun ve işsizliğin artmasına; ekonomide tarihi bir küçülmeye mal olmuştur.”⁴⁰

58. Hükümet ile 59. Hükümet arasında “organik bir devamlılık ve hükümet etme mantığı açısından süreklilik” olduğu belirtilen 59. Hükümet Programında aşağıdaki görüşler yer almaktadır.⁴¹

“Türkiye ekonomisi sentetik bir görünüm sunmakta ve zayıf olarak yapılandırılmış kurumsal bir sisteme sahip bulunmaktadır. Son üç yıl içinde üç defa üçer yıllık programın uygulamaya konulmuş olması, genel olarak bu programların hedeflerine ulaşmadığını göstermiştir. Zayıf ekonomik performansın nedenleri arasında ahlaki riziko, tutarsız tercihler ve hatalı kaynak kullanımı, şoklara duyarlılık ve açıklık, etkinliği azalmış düzenleme-denetim ve yaptırım mekanizmaları ön sıralarda yer almaktadır.”

“Tutarlı ve sinerjik sonuç üretemeyen kaotik programlar, reformlar ve düzenlemeler; enflasyon oranı, faiz oranı ve döviz kuru arasındaki dengenin kaybolması; büyük boyutlarda üretim ve katma değer kaybına yol açan ve etkin şekilde organize olamayan sanayi, tarım ve hizmet sektörü; ulusal sermayenin ihmal edilmesi; yatırım süreçlerinde önemli düşüşler; makul ve sürdürülebilir bütçe ve dış ticaret dengelerinin kurulamaması; iç ve dış borç yükünün aşırı şekilde artması; derin ekonomik krizler son dönem ekonomi yönetimlerinin ürettiği ekonomik, sosyal ve siyasal maliyetleri oldukça yüksek sonuçlar doğurmuştur.”

b- Öngörülen Vergi Politikası Tedbirleri:

aa- AK Parti Seçim Beyannamesinde Yer Alan Tedbirler:

AK Parti seçim beyannamesinde vergi politikası ile ilgili olarak aşağıdaki hususlara yer verilmiştir.⁴²

(1) “İlke olarak vergi oranları” düşürülecek ve vergi sayısı azaltılacaktır.

⁴⁰ Kemal UNAKITAN, Maliye Bakanı, “2003 Yılı Bütçe Sunuş Konuşması (TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu)”, Maliye Bakanlığı, Ankara, 05.03.2003, s. 15.

⁴¹ Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından TBMM'nin 18.03.2003 tarihli 22.Dönem, 1. Yasama Yılı 49. Birleşiminde sunduğu Hükümet Programı.

⁴² Adalet ve Kalkınma Partisi, “AK Parti Seçim Beyannamesi”, Ankara, 2002.

- (2) "Orta vadede toplam vergi gelirini azaltmadan, verginin tabana yayılması, kişi ve kurumları kayıt dışılığa iten nedenlerin kaldırılması ve vergi idaresinde etkinliğin sağlanmasıyla, vergi oranları tedricen indirilecektir."
- (3) "Verginin esas amacının gelir toplamak olduğu dikkate alınarak, vergi sistemini karmaşık hale getiren istisna ve muafiyetler basitleştirilecektir."
- (4) "Diğer kanunlardaki vergi ile ilgili hükümler vergi kanunları içine alınacak, vergi sistemi basitleştirilecek, günümüz şartlarında uygulanamayan vergiler kaldırılacaktır."
- (5) "Vergi düzenlemelerinde, kamu finansmanı öncelikleri yanında verginin iktisadi birimlere etkisi, ekonomik ve sosyal getirisi, üretim ve istihdama tesiri ile vergi benzeri yükümlülükler dikkate alınacaktır."
- (6) "Vergi barışı projesi" çerçevesinde, kayıt dışılığı kontrol altına almak amacıyla vergide ak sayfa açılacaktır. Bu proje kapsamında, vergi ihtilafları ile ilgili 130 bine ulaşan dosya vergi ve faiz indirim yoluyla tasfiye edilecek; matrah artırımı, tahsilat kolaylığı, stok affı, demirbaş affı gibi yollarla sistemin kayıtlı ekonomiye geçmesinin alt yapısı hazırlanacaktır."
- (7) "Geçmiş yürüyen ya da geçmiş esas alan vergi kanunları çıkarılmayacaktır. Mali milat uygulaması kaldırılacaktır."
- (8) "Kurum Kazançlarının vergilendirilmesinde, gelir ve kurumlar vergisi arasında entegrasyon sağlanacaktır. Böylece, bir yandan kurum kazançları üzerindeki vergi yükü azaltılırken, diğer yandan gerçek kişi kazançlarının daha net tespiti mümkün olacaktır. Bu düzenlemeler AB'ye uyum ve yabancı sermayenin vergilendirilmesi açısından da önem taşımaktadır."
- (9) "Menkul sermaye iratlarının vergilendirilmesi ile ilgili olarak yapılan düzenlemelerin basit, kalıcı, uygulama kolaylığı olan, vergi adaletini zedelemeyen nitelikler taşımasına dikkat edilecektir."
- (10) "Damga vergisi ve harçlar gibi işleme dayalı vergilerin çoğu kaldırılacak, kalanların ise oranları düşürülerek üst sınır getirilecektir. Böylece olayların ekonomik boyutunun kavranması kolaylaştırılarak gelir, kurumlar ve katma değer vergisi hasılatı artırılabilecektir."
- (11) "Gelir idaresinin üstlendiği faaliyetler, genel müdürlük çatısı altında verimli bir şekilde yerine getirilememektedir. Gelir idaresinde birimlerin görev ve yetkileri açıkça belirlenecek, mali yönetim esnek ve fonksiyonel bir yapıya kavuşturulacaktır."
- (12) "Mükelleflere ve vergi idaresine kolaylık sağlamak amacıyla, mükellefler bilgisayar sistemiyle beyanlarını, tahakkuklarını ve ödemelerini internet üzerinden yapabilecek, uygulamaya konulacak tek sosyal güvenlik numarasıyla mükellefler daha kolay izlenecektir."
- (13) "Çalışan kesimlerin vergi yükü kademeli olarak hafifletilecektir."

bb- Acil Eylem Planında Öngörülen Tedbirler:

AK Parti Genel Başkanı Genel Başkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından 16.11.2002 tarihinde açıklanan “Acil Eylem Planı” partinin seçim beyannamesinde ortaya konulan politikaların somut iş programlarına dönüştürülmesi ve zenginleştirilmesiyle oluşturulduğu belirtilmiştir. Planda vergi politikası ile ilgili olarak Hükümeti kuruluşunu takiben kapsamlı bir vergi reformu için çalışmalar başlatılacağı ve bu çerçevede;

- (1) Mali Milat’ın bir ay içinde kaldırılacağı;⁴³
 - (2) Üç ay içinde “Vergi yükünü tabana yayan tedbirlerin” alınacağı;
 - (3) Vergi mevzuatının ilk üç ay içinde basitleştirileceği;
 - (4) Vergi barışı projesinin üç ay içinde hayata geçirileceği;⁴⁴
- belirtmiştir.

cc- 58. Hükümet Programında Öngörülen Tedbirler:

TBMM Genel Kurulunda 23.11.2002 tarihinde okunan 58. Hükümet Programında aşağıdaki hususlara yer verilmiştir.⁴⁵

“Hükümetimizin vergi politikaları ekonomik programı ve kamu kesimi dengelerini göz önünde bulunduran, reel sektörü ve sosyal politikaları dikkate alan bir anlayış içinde uygulanacaktır. Bu çerçevede, vergi sistemimizin sağlıklı bir yapıya kavuşturulabilmesi için kapsamlı bir vergi reformu yürürlüğe konulacaktır.”

“Yapılacak bu reformun çıkış noktası vergide adalet ve ödeme gücü ilkeleri olacak, bu ilkelerin ve sağlıklı bir vergi yapısının sadece vergi kanunlarında yapılacak düzenlemelerle gerçekleşmeyeceği, uygulamanın da aynı ölçüde önemli olduğu ve bu alanda yapılması gereken çok şey bulunduğu gözden uzak tutulmayacaktır.”

Ayrıca, çalışan kesimlerin vergi yükünün kademeli olarak hafifletileceğine de programda yer verilmiştir.

dd- 2003 Yılı Bütçe Kanunu Vesilesiyle Açıklanan Vergi Politikası Tedbirleri:

Maliye Bakanı TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda 2003 Yılı Bütçe sunuş konuşmasında, dolaysız vergiler, vergi idaresi ve denetim reformları konusunda aşağıda belirtilen hususlara değinerek, yapılacak reformlarla “kayıt dışını kayıt içine alan tedbirlerin” hayata geçirileceği ve hedefin “işleyen, adaletli, makul oranlı ve mükellef memnuniyetini sağlayan bir vergi sistemi” olduğunu ifade etmiştir.⁴⁶

- (1) “Dolaysız vergiler açısından sistemin sadeleştirilmesi ve basitleştirilmesi sözkonusudur.”

⁴³ 4783 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.

⁴⁴ 25.02.2003 tarih ve 4811 sayılı Kanunla proje gerçekleştirilmiştir.

⁴⁵ Sayın Abdullah Gül tarafından kurulan Hükümetin Programı, Resmi Gazete, 29.11.2002 tarih ve 24951 sayılı, s.11,16.

⁴⁶ Kemal UNAKITAN, op.cit., s.57-65.

- (2) "Temettü vergilemesi ve kurum vergilemesine ilişkin sistem önemli ölçüde değiştirilmekte, mevcut durumda vergi alacağı mekanizmasıyla işleyen entegrasyon modelinden kaynaklanan sorunlar giderilmektedir."
- (3) "Kurum kazançları üzerindeki vergi yükü yüzde 65'ler seviyesinden yüzde 45'ler seviyesine indirilmektedir. Bu şekilde, uluslar arası uygulamalara paralel olarak, ekonomik çifte vergilemenin engellenmesi sağlanacaktır."
- (4) "Yatırım indirimi uygulaması yeni bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Yatırım indirimine ilişkin stopaj kaldırılmakta ve yatırım indirimi oranı düşürülmektedir. Yatırım indirimine ilişkin olarak başta belge uygulaması olmak üzere, yatırımcıların önünde engel teşkil eden bürokratik mekanizmalar kaldırılmaktadır."
- (5) "Mali enstrümanlar üzerindeki efektif vergi yükünün uyumlaştırılması sağlanacaktır. Bu amaçla, mevcut durum itibarıyla , beyannameye dahil edilmeyen sözkonusu enstrümanlardan elde edilen gelirlerin beyannameye dahil edilmesi sağlanacaktır."
- (6) "Özellikle finansal kiralama alanında olmak üzere, vergi sistemimizin uluslar arası vergileme ilke ve yaklaşımlarıyla ve bu anlamda uluslar arası muhasebe standart ve uygulamalarıyla uyumlaştırılmasına dönük değişiklikler yapılmaktadır."
- (7) "Vergi idaresinin işleyişinde iyileştirmeler yapılarak, idarenin yönetim kapasitesinde ve işleyişinde yaratılacak etkinlikle daha iyi bir yönetim sağlanacaktır. "İdare, vergi tipi örgütlenmeden fonksiyonel bir örgütlenmeye geçerken, vergi denetimi etkinleştirilmekte ve insan kaynakları kapasitesi geliştirilmektedir."
- (8) VEDOP-2 olarak adlandırılan Vergi daireleri otomasyon projesinin geliştirilmesi çalışmaları ile denetim bilgi sisteminin geliştirilerek ülke çapında yaygınlaştırılması sağlanmak suretiyle vergisel bilgilerin denetim sonuçları dahil veri ambarı içinde toplanmasının sağlanacağı belirtilmektedir.

Maliye Bakanı TBMM Genel Kurulu'nda 23.03.2003 tarihinde yaptığı "2003 Yılı Bütçe Sunuş Konuşması"nda da yukarıda belirtilen hususlara değinerek, bunlara ilaveten, kayıt dışı ekonomiyle mücadele ve vergi tabanının genişletilmesi kapsamında "belirli tutarın üzerindeki işlemlerin bankacılık sistemi aracılığıyla yapılmasının zorunlu tutulması da dahil her türlü önlemin alınacağını" belirtmiştir.⁴⁷

ee- 2003 Yılı Programında Öngörülen Tedbirler:

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2003 Yılı Programında, maliye, para ve gelirler politikalarının enflasyonu aşağı çekmek ve kamu borç stokunun sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla yönelik olarak birbirleri ile tutarlı bir şekilde uygulanacağı; vergi politikasının temel hedeflerinin ise iyi işleyen, etkin bir vergi sistemi oluşturulmak suretiyle kamu finansmanı için ihtiyaç duyulan

⁴⁷ Kemal UNAKITAN, Maliye Bakanı, "2003 Yılı Bütçe Konuşması (TBMM Genel Kurulu)", Maliye Bakanlığı, Ankara, 23.03.2003, s.53.

kaynakların temin edilmesi olduğu belirtilerek vergi sisteminde yapılması öngörülen aşağıdaki hususlara yer verilmiştir.⁴⁸

- (1) "Gelir idaresi yeniden yapılandırılacak, esnek ve fonksiyonel bir yapıya kavuşturulacaktır. Bu kapsamda, birimlerin görev ve yetkileri açıkça belirlenecek ve gelir idaresinin yapısı güçlendirilecektir."
- (2) "Verginin tabana yayılması ve kayıtdışı ekonominin kayda alınması için gerekli çalışmalar yapılacaktır. Bu amaçla, beyanname dışı bırakılmış gelirler beyan kapsamına alınacaktır."
- (3) "Etkin ve kurumsallaşmış bir vergi denetim sistemi oluşturulması için; denetim birimleri arasında koordinasyon sağlanacak, denetim sonuçlarının ve denetlenen mükelleflerin izlenmesi suretiyle denetim izleme tabanı oluşturulacak ve VEDOP-2 projesi kapsamında vergi istihbarat merkezi kurularak vergi kimlik numarası etkin olarak kullanılacaktır."
- (4) "Vergi sistemini basitleştirmek amacıyla, diğer kanunlardaki vergi ile ilgili hükümler vergi kanunları içine alınacak, istisna ve muafiyetler yeniden düzenlenecektir."
- (5) "Yatırım indirimi uygulaması yeni bir bakış açısıyla ele alınacak, yatırım indirimine ilişkin stopaj kaldırılarak yatırım indirimi oranı düşürülecektir."
- (6) "Vergilerin tahsilat sürelerinin kısaltılması amacıyla beyana dayalı vergilerin taksit sayısı azaltılarak bazı vergilerin ödeme zamanı öne çekilecektir."

ff- 59. Hükümet Programında Öngörülen Tedbirler:

58. Hükümetle aralarında organik bir devamlılık ve hükümet etme mantığı açısından süreklilik bulunduğu belirtilen 59. Hükümet programında, vergi politikası konusunda ayrıntıya girilmeyerek;

- (1) "Vergi reformu ile vergi tabanı genişletilecek ve marjinal vergi oranları uygun seviyelere indirilecektir";
 - (2) "Daha fazla kamu geliri için daha yüksek büyüme oranlarına ulaşmayı kolaylaştırıcı düzenlemelere ağırlık verilecektir";
 - (3) "Vergi reformu, verimliliğe odaklı ve büyümeyi teşvik edici yapı içinde gerçekleştirilecektir";
 - (4) "Ekonominin uluslar arası rekabet gücünün artırılması" bağlamında "vergi düzenlemelerine" de ağırlık verilecektir;
- Görüşlerine yer verilmiştir.⁴⁹

gg- 05.04.2003 Tarihli Dördüncü Gözden Geçirmeye İlişkin Niyet Mektubu:⁵⁰

IMF'ye verilen uygulanmakta olan programın Dördüncü Gözden Geçirilmesine İlişkin Niyet Mektubunda, "Doğrudan Vergi Reformu Kanunu"nun

⁴⁸ Resmi Gazete: 15.03.2003 tarih ve Mükerrer 25049 sayılı, s.5.

⁴⁹ Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan, 59.Hükümet Programı, Resmi Gazete: 24.03.2003 tarih ve 25058 sayılı, s.11,12 ve 13.

⁵⁰ Hazine Müsteşarlığı, op.cit.

Meclis'e sevk edildiği, Özel Tüketim Vergisi'nden yapılan tahsisatları sıfıra indiren Bakanlar Kurulu Kararının yürürlüğe girdiği,⁵¹ 3418 sayılı Eğitim Gençlik, Spor ve Sağlık Hizmetleri Vergisinin İhdası ile ilgili Kanun kapsamındaki gelir ve harcamaların bütçeye dahil edildiği,⁵² Vergi Denetmenleri sayısını 400 kişi daha artıran kaynağın sağlandığı, vergi idaresi reformuna ilişkin çeşitli unsurlarda hızlı ilerleme kaydedileceği, kamu alacaklarının tahsilatına ilişkin yaptırımların geliştirileceği, gecikmiş vergi borçları ya da diğer kamu alacakları için genel bir yeniden yapılandırma veya af yapılmayacağı belirtilerek aşağıdaki hususlara yer verilmiştir.⁵³

(1) "Halihazırda devam eden vergi reformunun ikinci aşaması olan doğrudan vergi reformu" ile ilgili kanunla;

(i) Beyan aşamasında finansal yatırım gelirlerine ilişkin vergileri uyumlu hale getirilmekte;

(ii) Yatırım indirimleri azaltmakta ve uygulanan stopaj kaldırmakta;

(iii) Şirket kazançları ve kar paylarının mevcut uygulamadaki mükerrer vergilendirmesi ortadan kaldırılmakta;

(iv) Gelir vergisi kredi sistemi reforme edilmektedir.⁵⁴

(2) "Vergi mükelleflerinin vergi yasalarına uymasına ve vergi yükümlülüklerini zamanında ödemelerinin iyileştirilmesine özel önem atfedilmektedir." Bu amaca yönelik olarak "gerekli temel vergi idaresi reformları hayata geçirilecektir."

IV- TÜRKİYE'DE EKONOMİK KRİZLERİN MEYDANA GELİŞ SEBEPLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER:

A- EKONOMİK İSTİKRAR İÇİN İZLENMESİ GEREKEN POLİTİKALAR:

"Ekonomik istikrar" genel ekonomik faaliyetlerde daralma ve aşırı genişleme biçiminde önemli bir dalgalanmanın görülmemesi durumunu ifade etmektedir. Ekonominin istikrarlı olması halinde, üretimin genişlemesiyle birlikte istihdam düzenli biçimde artar ve işsizlik azalır, fiyatlarda makul bir artış meydana gelir, dış ödemeler bilançosu dengelenir.

Ekonomik istikrarsızlık ise, enflasyon, işsizlik ve ödemeler bilançosu açık ve fazlalıkları olarak ortaya çıkar. Bu itibarla, istikrar politikaları bu dengesizlikleri gidermek için uygulanacak politikaların tümünü ifade eder.⁵⁵ İstikrar politikasının başlıca araçları maliye ve para politikalarıdır.

⁵¹ 11.01.2003 tarih ve 24990 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁵² 31.03.2003 tarih ve 25065 Mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 29.03.2003 tarih ve 4833 sayılı "2003 Mali Yılı Bütçe Kanunu" nun 51/ maddesi ile düzenleme yapılmıştır.

⁵³ Hazine Müsteşarlığı, op.cit.

⁵⁴ Düzenlemeler 24.04.2003 tarih ve 25088 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 09.04.2003 tarih ve 4842 sayılı "Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile yapılmıştır.

⁵⁵ Prof.Dr.Halil SEYİDOĞLU, "Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük", 2.B, Kurtiş Mat., İstanbul, 1999, s.286.

Ekonominin sağlıklı büyüebilmesi ve refahın artması için üretimle elde edilen milli gelirin, tüketim yoluyla doğrudan, tasarruf yoluyla da dolaylı olarak finansal piyasalar aracılığıyla tekrar mal piyasalarına yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu dolaşımın istenilen ölçülerde olabilmesi de “mal ve hizmetler için genel fiyat seviyesinin”, “yabancı para için döviz kurunun” ve “yerli para için banknot değerinin” birbirlerine yakın seviyede oluşmasına bağlıdır. Genel fiyat seviyesindeki değişimi enflasyon oranı, döviz kurundaki değişimi devalüasyon oranı ve yerli paranın değerindeki artışı da faiz oranı belirlemektedir.⁵⁶

Kriz çıkmaması için enflasyon, devalüasyon ve faiz oranlarının dengede bulunması gerekmektedir. İstikrar açısından denge seviyesinin önemi bulunmamaktadır. Ancak yüksek seviyelerde bir denge gelir dağılımı adaletsizliği yaratacağından sosyal sorunlar ortaya çıkaracaktır. Bu itibarla, enflasyonu önleyici, faizlerdeki aşırılıkları törpüleyerek rasyonel bir seviyeye getirici ve döviz kurunu dış ticaret ve ödemeler dengesini sağlayıcı yönde etkileyecek ve mümkün olduğu kadar düşük oranlarda dengeleyecek maliye ve para politikalarının bir bütünlük içinde uygulanması gerekli bulunmaktadır.⁵⁷

Krizlerin giderilmesi için de enflasyon, devalüasyon ve faiz oranlarının dengeli bir biçimde düzeltilmesi gerekmektedir.

B- TÜRKİYE'DEKİ EKONOMİK KRİZLERİ MAHİYETLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER:

Türkiye'de 90'lı yılların sonlarından itibaren sanayi ve hizmet sektörlerinde karşılaşılan finansman sorunları ve özellikle vergi yükünün artışı, tarım sektöründe girdi fiyatlarının yüksekliği ve verimliliğin düşüşü sonucu reel gelirlerde gerileme ortaya çıkmıştır. Reel gelirlerde gerileme yaşanırken, bazı kesimler üzerindeki toplam vergi yükünün artış göstermesi, üretim yanında tüketim üzerinde de caydırıcı rol oynamış; ortaya çıkan büyük boyutlardaki üretim ve katma değer kaybı ile sektörlerin etkin bir şekilde organize olamaması; milli sermayenin ön plana çıkamaması; yatırımlarda düşüşler görülmesi ve istihdam imkanlarının daralması; sürdürülebilir ve makul bütçe ve dış ticaret dengelerinin kurulamaması; iç ve dış borçlanmanın büyük boyutlara ulaşması ve bu suretle de gelir artırıcı mekanizmaların zayıflaması ve enflasyon oranı, faiz oranı ile döviz kuru arasındaki dengenin bozulması ekonomik krizleri ortaya çıkarmıştır.

Bozulan dengelerin düzeltilmesi için özellikle para ve maliye politikalarında düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin koordineli bir şekilde yürütülmesi için ekonomi yönetiminin teşkilatlan- dırılmasında ve vergi sisteminde değişiklikler yapılması zorunluluğu bulunmaktadır.

⁵⁶ Dr.Saruhan ÖZEL, “*Enflasyon, Devalüasyon ve Faiz*”, Alkım Yayım., Mim Ofset, Ankara, Aralık 2000, s.6-7.

⁵⁷ Kemal KURDAŞ, “*Bitmeyen Gaflet ve Türkiye Ekonomisinin Çöküşü*”, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yay., Ankara, 2003, s.353.

Türkiye’de ortaya çıkan ekonomik krizlerin nedenleri değişik kesimlerde tartışılarak çeşitli görüşler ortaya konulmuştur.. Görüşlerin bir kısmı özellikle 19 Şubat 2001 krizi nedenlerine yer verirken diğer bir bölümü de uygulanmak istenilen programın tümüne yönelik bulunmaktadır. Bu görüşlerden bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

1-Kamu Açığı Sorunu:

Kamu açığının giderilmesinde ihtiyaç duyulan, dış kaynak ve özelleştirme geliri beklenen boyutlarda sağlanamamıştır.⁵⁸ Öte yandan kamu açığını kapatmada önemli bir ilerleme sağlanamamasının nedeni, bir taraftan kamu açığı finansmanında ortaya çıkacak yükün hiçbir grup tarafından üstlenilmek istenilmemesi ve diğer taraftan da enflasyondan yararlanan grupların istikrar programlarını dolaylı yollardan engellemeleridir. ”Menfaat grupları kamu açığı külfetini paylaşmada isteksizdir; enflasyondan yararlanan gruplar da enflasyonun düşmesinden endişelidir.” Bu gruplar “kendiliğinden oluşan gizli bir koalisyon ve eşgüdüm içinde”, “toplumda çatışma çıkararak menfaatlerini devam ettirmeye ve kamu açığını kapatmanın maliyetini başka gruplara” aktarmaya çalışmaktadırlar. “Bu karışıklıklar parti uzlaşmazlıkları, koalisyon çatlakları, parti içi bölünmeler, kişisel çekişmeler, siyaset-mafya vb. olarak topluma yansımaktadır.”⁵⁹

2-Bankacılık Sistemi, Para ve Sermaye Piyasasının Durumu:

Türkiye’deki bankacılık sistemi ile para ve sermaye piyasaları, uygulamaya konulan istikrar programını destekleyecek ona uyum sağlayacak nitelikte değildi. “Mali sistem üretimi ve ihracatı finanse etmek yerine tüketimi ve ithalatı finanse etmeye başlamıştı ve ‘haksız rekabet’ ortamı içinde idi.” Bankacılık sistemi, paradan para kazandırma işlevini ekonominin tümüne yaydı ve yaratılan bu olumsuz “rant ekonomisi” yapısı değiştirilemedi.⁶⁰ Programda, bankacılık kesiminin yanlış işleyişi kriz nedeni olarak gösteriliyordu; ancak, sistemle ve işleyişle hiçbir ilişki kurulmuyordu.⁶¹

Bankacılık sisteminde ortaya çıkan zararlarla, kamu bankalarının “görev zararlarının” birbirinden ayırt edilmemesi gerekmektedir. ”Görev zararı denildiğinde ve uzmanlık (ihtisas) bankaları söz konusu olduğunda herkesin anlaması gereken, ilgili mali kurumun korumak istediği kitleler için piyasa faizlerinin altında (bir faiz sübvansiyonunu içeren) kredi kullandırmasıdır.” Burada da kredinin tamamı değil piyasa faizlerinin altında kalan kısım varsa o zarardır. Bu çerçevede “kamu bankalarının usulsüz kredileri ya da görev alanı dışındaki faaliyetlerinden uğradıkları zararlar-hükümet talimatıyla bile yapılsa-kendi özgül görev zararları içine girmez.”⁶² Bu itibarla kamu bankalarının görev

⁵⁸ Erol MANİSALI, “Bıçak Sırtı”, “**Krize Yavaş Yavaş Nasıl Geldik?**”, Cumhuriyet, 13.04.2001,s.10.

⁵⁹ Prof. Dr. Erol İYİBOZKURT, “**Güncel Ekonomik Sorunlarımız, Küreselleşme ve Ekonomimiz**”, Ezgi Kitabevi, Ceylan Ofset, Bursa, 1997, s.41.

⁶⁰ Erol MANİSALI, op.cit.

⁶¹ İzzettin ÖNDER, “Bence”, “**Uzun İnce Bir Yoldayız**”, Cumhuriyet, 20.03.2001.

⁶² Prof. Dr. Oğuz OYAN, “**Bunalımın Sorumlusu Görev Zararları mı?**”, Cumhuriyet, 10.04.2001, s.2.

zararlarının krizin oluşmasında özel banka zararları ile aynı biçimde değerlendirilmesi, sonuçta üreticileri cezalandırma yoluna sapabilir.

3-Enflasyon Olgusundaki Teşhis:

Enflasyonun nedeninin “vergi vermeyerek ve avanta alarak hayatiyetini sürdüren ikinci sınıf verimsiz ekonominin açıklarını boca ettiği bütçenin organik oluşumu hiç dikkate alınmadan, salt açıkların yol açtığı yüksek faiz ve spekülâtif faaliyetlere yönelmenin bir sonucu” olduğu düşünülüyor ve program bu algılamaya göre tedbir öngörüyordu.⁶³

4-Döviz Kurunun Baskı Altında Tutulması:

Merkez Bankasınca belirlenen döviz kurunun baskı altında tutulup ‘gerçek değerinin altına’ itilmesiyle yanlış bir uygulama yapıldı. Dış açık büyütülerek yürütülen bir istikrar programının başından itibaren ‘kontrollü bir dalgalanma’ benimsenmemesi, baskı altında tutulan kuru bir gün ‘patlayacağı’ bir noktaya getirdi.⁶⁴

Kademeli, önceden ilan edilen mini devalüasyonları sabit döviz kuru çerçevesinde, ortaya çıkacak dış ödemeler dengesizliğinin giderilebilmesi için ülkeye yabancı para girişi olması gerekmektedir. Ancak uygulamada tersine bir durum yaşanmıştır.⁶⁵ Bunun nedeni TL.’sinin aşırı değerlenmesidir.

5-Gayri Resmi Kazançların Önlenmesi Çalışmaları:

Ekonomik krizin finansal piyasa yönü ile ilgili yabancı paralar açısından, sistemde mevcut “*sahtecilik*” ve “*soygunculuk*” olaylarının önlenmesi için yapılan çalışmalar üzerine “para dışarıya kaçmaya başladı. Geniş bir kesim bu düzen içinde çalıştığı için sıranın kendilerine gelmesinden korktular” iddiaları çeşitli kesimlerce gündeme getirilmiştir.⁶⁶

6-Likidite Eksikliği:

Ortaya çıkan krizin gerisinde, 2000 yılı Kasımının ortasında meydana gelen krizdeki cari işlemler açıklarından kaynaklanan ve sermaye hesabına yansıyan bir ödemeler bilançosu dengesizliği önemli bir etken olmuştur. Çünkü halkın tutmak istediği para miktarıyla, Merkez Bankasınca arz edilen para miktarı arasında ortaya fark çıkmış ve yeterli miktarda doğrudan ve dolaylı yabancı yatırımcı da gelmemesi nedeniyle para stoku artmamıştır. Bunun sonucunda da ekonomideki likidite yetersizliği faiz oranlarının artışına sebep olmuştur.⁶⁷

7-Yabancı Sermaye Çıkışı:

Uygulanan program çerçevesinde, likidite sorununun aşılabilmesi için yeterli miktarda doğrudan veya dolaylı yabancı yatırımcının gelmesi

⁶³ Erol MANİSALI, *op.cit.*

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ Prof. Dr. İlker PARASIZ, “*Enflasyon-Kriz-Ayarlamalar*”, *op.cit.*, s.461.

⁶⁶ Erol MANİSALI, *op.cit.*

⁶⁷ Prof. Dr. İlker PARASIZ, “*Enflasyon-Kriz-Ayarlamalar*”, s.461.

gerekmektedir. Ancak, faizlerin yükselişiyile birlikte, yabancı sermaye çıkışı olmuştur.⁶⁸

8-Üretimi Teşvik Edecek Tedbirlerin Getirilmemesi:

“Ülkemizde kısa aralıklarla yaşanan bunalımın temel nedeni, ülkenin aşırı borçlandırılmış olması; alınan borçların ülkenin üretim gücünü, verimini artıracak alanlarda kullanılmamış olmasıdır.”⁶⁹

Bugün “Türkiye ekonomisi üretmediği için bir krizle karşı karşıya” ve bu nedenle de borçlarını kendisi ödeyemiyor. “Vergi gelirlerinin de tamamına yakını iç borçlarının faizine yetmiyor.”⁷⁰

Program bir bütün olarak ele alındığında, “baştan beri, ihracat değil ithalatı, üretimi değil tüketimi özendiren araçlarla donatıldı.”⁷¹

9-Siyasal Güven Meselesi:

Mevcut “ekonomik krizin siyasete kilitletiği yadsınamaz” Siyaset sadece yurt içinde değil yurt dışında da güveni yitirmiştir.⁷²

Ortaya çıkan gelişmeler çerçevesinde “Hükümete güven azaldığı için yabancılar paralarını ülkelerine götürdüler. Sıcak paranın ‘yapay desteği’ de ortadan kalktı”.⁷³

10-Gümrük Birliğinin Etkileri:

Gelişmişlik düzeyleri farklı ekonomiler arasındaki gümrük birliğinin ilk aşamalarında, gelişmişlik düzeyi daha düşük ekonomiler aleyhine, dış ticaret açığının büyümesi, dış ülkelere sermaye kaçıışı, yeni alanlara yatırım yapılamaması, üretim alanlarının çeşitlendirilememesi gibi sonuçlar vermesi kaçınılmazdır. Ayrıca, “gümrük birliği ile AB’nin dış gümrük tarifesinin uygulanması da kabul edildiğinden, bu tarifede yapılacak indirimler nedeniyle yerli sanayi ürünlerinin üçüncü ülkelere karşı da rekabet gücünü” yitirmesi söz konusu olabilecektir.⁷⁴

V- EKONOMİK KRİZLERE KARŞI İZLENMESİ GEREKEN VERGİ POLİTİKASI:

Maliye politikasının temel mali araçları harcama, borç ve vergi uygulamalarıdır. Üretimi ve toplam talebi artırmak, kaynak dağılımını ve tam

⁶⁸ Ibid,s.461.

⁶⁹ Öztin AKGÜÇ, “Yorum”, “**Kriz: Borç Krizi**”, Cumhuriyet, 13.04.2001, s.12.

⁷⁰ Uluç GÜRKAN, “**Krizden Çıkış İçin Seferberlik Şart**”, İleri, Mayıs-Haziran 2001, Sayı 4,s.90.

⁷¹ Erol MANİSALI, op.cit.

⁷² Uluç GÜRKAN, op.cit., s.92. Gürkan, bu güvenin sağlanabilmesi için” milletvekili dokunulmazlığının kısıtlanması” yönünde düzenleme yapılması gerektiğini belirtmektedir. Bu konuda gündeme gelen Anayasa değişikliği teklifi, TBMM’nde 3.10.2001 tarihli oturumda, 169 red oyu karşılık 294 kabul oyu ile gerekli çoğunluk sağlanamadığından düşmüştür.

⁷³ Erol Manisalı, op.cit.

⁷⁴ Öztin AKGÜÇ, “Yorum”, “**Özel Sektörün Çelişkisi**”, Cumhuriyet, 16.02.2001.

istihdamı olumlu yönde etkilemek, gelir dağılımındaki dengesizlikleri gidermek, bölgesel eşitsizlikleri azaltmak, ödemeler bilançosu açığını makul seviyelere indirmek, ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamak, tam rekabeti bozucu etkileri gidermek, enflasyonla mücadele etmek gibi amaçlara ulaşmak için kamu harcamaları ile vergi sisteminden yararlanmak gerekmektedir.

Vergi sistemi, vergi idaresini, vergi yasalarını ve vergi yargısını birlikte kapsamına alan bir kavramdır. Sistemin iyi işleyebilmesi için unsurların tümünün iyi ve birbiriyle ahenkli bir biçimde çalışması gerekmektedir. Bu itibarla, bir ülkede uygulanacak vergi politikasında bu üç unsurun aksayan yönlerinin giderilmesi ve yeni bir anlayışla idari ve mali reformların yapılması krizlerin önlenmesi ya da giderilmesi için zorunludur. Türk vergi sisteminde, izlenecek vergi politikası tedbirleri için yapılması gereken düzenlemelere ilişkin önerilere aşağıda yer verilmiştir.

A- VERGİ İDARESİ VE DENETİMİNDE YAPILMASI GEREKEN DÜZENLEMELER:

Yukarıdaki Bölümlerde açıklanan ekonomik kriz nedenleri incelendiğinde görüleceği üzere vergi sistemini çok yakından ilgilendiren hususlar, vergilemenin etkin ve yeterli yapılamamasından dolayı ortaya çıkan kamu borçlanması ve vergilendirilemeyen gayri resmi kazançların ya da diğer bir ifade ile kayıt dışı ekonominin mevcudiyetidir. Her iki hususta da "vergi idaresi" ve "denetim" in etkinliği sorunu karşımıza çıkmaktadır. İyi yasalar gereklidir, ancak ondan daha önemlisi bu yasaları uygulayacak ve denetleyecek etkin birimlere ihtiyaç bulunmaktadır.

1-Türk Vergi İdaresinde Yapılması Gereken Düzenlemeler:

Etkin bir vergi politikası uygulaması için iyi yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak, yasaların uygulaması için de iyi bir teşkilatın kurulması gerekmektedir. Birçok kesimlerce de ifade edildiği üzere, günümüzde, ekonomi yönetimi ile birlikte gelir idaresinin yeniden yapılandırılması zorunlu hale gelmiştir.

a-Vergi İdaresindeki Yeniden Yapılandırma Çabaları:

Vergi idaresinin yeniden yapılandırılması ile ilgili çalışmalar 1950 vergi reformu sonrası aralıklarla yürütülmüştür. 1951 ve 1963 de Amerikalı uzmanlara raporlar hazırlattırılmıştır. Aralık 1964'de Maliye Bakanlığında oluşturulan "Vergi Reform Komisyonu (Maliye Çalışma Grubu)" nca "Maliye Bakanlığı İç Gelirler Teşkilatının Reformu" adı ile bir çalışma hazırlanmıştır.⁷⁵ Bu çalışmada, "gümrüklerin de dahil olacağı bir gelir teşkilatı vücuda getirilmesi" öngörülerek, dış teşkilat olarak nitelendirilen bölge müdürlükleri kurulması önerilmiştir.⁷⁶ 1972

⁷⁵ Vatandaşın Vergisini Koruma Derneği, "Gelir İdaresinin Yeniden Yapılandırılması (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)", TÜRMOB, Ankara, 04.05.2002, s.2.

⁷⁶ Maliye Bakanlığı, "Vergi Reform Komisyonu Raporları", Cilt:III, İstanbul,1970, s.413-462.

yılında, Maliye Bakanlığı Teşkilat Kanununa ek bir kanun tasarısı hazırlanarak, "Gelirler Genel Sekreterliği kurulmak istenilmiş, ancak yasalaştırılamamıştır."⁷⁷

1982 yılında, "Gelirler Genel Sekreterliği" kurularak merkezde "İç Gelirler Genel Müdürlüğü" ve "Dış Gelirler Genel Müdürlüğü" oluşturulmak, taşrada da bölge esasına geçilmek istenildi.

Daha sonra, taşra vergi denetimi yönünden 543 sayılı KHK ile Bölge kuruluşları gerçekleştirildi.

Bugün de AK Parti Seçim Beyannamesinde "Gelir idaresinin üstlendiği faaliyetler, genel müdürlük çatısı altında verimli bir şekilde yerine getirilememektedir." saptaması yapılarak, mali yönetimin "esnek ve fonksiyonel bir yapıya" kavuşturulacağı belirtilmektedir.

Yapılması gereken düzenleme ile Gelir İdaresinin "otonom" olmasının sağlanmasının yeterli olacağı bunun adının "müsteşarlık", "genel sekreterlik" veya daha da ileri gidilerek "Bakanlık" olmasının önem taşımadığı düşünülmektedir.

Bize göre, vergi politikasının, maliye politikasından ayrı düşünülmemesi ve maliye politikasının da tüm ekonomik politika ile uyumlu çalıştırılması gerekmektedir. Bunun için mali yönetim bütünleştirilmeli ve parçalanmışlık giderilmelidir. Oluşturulacak birimin de bu çerçevede ele alınması ve ahenkli politika izlemeye imkan vermesi zorunludur. Bu da, büyüme, işsizlik, ödemeler dengesi, fiyatlar ve dış borçlarla ilgili politikaların tek elden yürütülmesini sağlayacak bir "Bakanlık" oluşturulması ve gelir idaresinin de bu birim içinde, otonom bir yapıda yer almasının en uygun çözüm olabileceği düşünülmektedir.

Ancak, gelir idaresinin nerede ve nasıl bir örgütlenme içinde olacağından çok aşağıda açıklandığı üzere, asıl ve önemli olanın "insan" unsuru yönünden yapılacak "reform" olduğu düşünülmektedir.

b-Vergi Yönetiminin Etkinleştirilmesi:

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda vergi idaresi ile ilgili olarak aşağıdaki tespitlere yer verilmiş bulunmaktadır:⁷⁸

"Vergi sisteminin etkili bir biçimde uygulamaya konulabilmesi ve plan amaçlarına uygun bir politika aracı olarak kullanılabilmesi, Türk vergi idaresinin yeniden düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır. İdarenin vergi sistemini etkili bir şekilde uygulayacak yapıya kavuşturulması amacıyla vergicilik hizmetlerinin teknik özelliklerine uygun bir teşkilat düzeni getirilecek, sürekli ve etkili bir kontrol mekanizması kurulacaktır."

Bu görüş doğrultusunda, vergi idaresi ile ilgili olarak daha sonraki yıllarda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

12.06.2002 tarih ve 4761 sayılı Kanun'un gerekçesinde, "Vergi kanun ve düzenlemelerinin başarılı olmasında en önemli unsur uygulamayı yapacak

⁷⁷ TBMM, Plan ve Bütçe Komisyonuna 02.02.1972 günlü toplantıda gönderilen 1/600 S.S.Tasarı.

⁷⁸ Başbakanlık DPT, "Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl 1973-1977", Ankara, 1973, s.875.

olan gelir idaresinin güç ve kapasitesidir. Gelir idaresi, özellikle son onbeş yılda önemli ilerlemeler kaydetmekle birlikte ekonomi ve uluslar arası boyutu giderek artan vergi sistemi içerisinde yönetim kapasitesi, insan kaynağı ve uygulama gücü açısından yeniden değerlendirilme ihtiyacı içindedir” denilerek 784 kadro iptal edilmek suretiyle yeni kadrolar oluşturulmuş ve mevcutlara ilaveten 3 genel müdür yardımcısı ile 14 daire başkanı kadrosu da alınmıştır.⁷⁹

4761 sayılı Kanununun TBMM’nde görüşülmesi sırasında madde ile ilgili olarak, “iyi bir vergi idaresinde, merkezdeki kadroların niteliği, yetişkinliği önemlidir, sayısal eksikliği çok önemli değildir; ama, vergi idaresinde asli fonksiyonu icra eden, uç noktalarda hizmet gören kişilerin, görevlilerin uzmanlığı, yetişkinliği ve teknolojiyi kullanma, vatandaşla iletişim, vergide uyum sağlama açısından fevkalade önemlidir”⁸⁰ görüşüne yer verilmiştir.

Bu itibarla vergicilik hizmetlerinin teknik özelliklerine uygun bir idari yapı düzenlenmesi yapılması ve bu düzenleme sırasında özlük hakları ile yürütülen işe uygun ücret verilmesi gerekli bulunmaktadır. Ayrıca, yükselmeye liyakat ve kariyer esaslı mutlaka uygulanarak, her kademedeki “eşitlik korkusu”nun⁸¹ da yenilmesi ve sorumluluğa paralel yetki verilmesi gerekmektedir. İdarede motivasyon sağlayacak sportif aktivitelerle, sosyal ve kültürel aktivitelere, önem verilmesi “aidiyet” duygusunun oluşmasını sağlarken etkinlik ve verimliliği de artıracaktır.⁸² Ayrıca, unutulmaması gerekir ki, “liyakatin yerine itaatin benimsendiği sistemde keyfilik artacağından yolsuzluk da ortaya çıkacaktır.”⁸³ Bu arada özellikle yöneticilerde “akıl”, “bilgi”, “tecrübe” ve “takip” niteliklerinin aranılmasının önem taşıdığı görüşüne katılmamak mümkün değildir.⁸⁴

Yukarıdaki genel düzenlemeler uzun dönemde etkinliğin artırılmasını sağlayacaktır. Ancak, gerek ekonomik krizlerin önlenmesinde ve gerekse son krizin etkilerinin giderilmesinde vergi idarelerinin süratle yapabilecekleri çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalara derhal başlanması gerekmektedir. Bunlar;

⁷⁹ TBMM, 21.Dönem, 4. Yasama Yılı, S.Sayısı 877 Komisyon Raporu; 4761 sayılı Kanun 22.06.2002 tarih ve 24793 sayılı Resmi Gazete.

⁸⁰ Maliye Bakanlığı Eski Müsteşarı, Samsun Milletvekili Kemal KABATAŞ, DYP Grubu adına, TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 111. Birleşim, 11.06.2002.

⁸¹ Erdal ATABEK, “eşitlik korkusu”nu “Gıpta etmek, yani birisinde görüp beğenmek, onun gibi olmak ya da onun benzerine sahip olmak duygusu ortadan kalktı, acımasız bir kıskançlığa dönüştü: Onun hiçbir şeyi olmasın, hepsi benim olsun.” duygusu olarak tanımlamak ve “İnsanlar sürekli birbirine bakarak, birbirini kıskanarak, birbirine işaret koyarak yaşar duruma geldiler. Bu ‘başkası endeksli hayat’ da ‘üstün olma’nın dile getirilmeyen gerekçesi oldu.” demektedir. (Cumhuriyet Gazetesi, “2000’li Yıllarda”, “Eşitlik Korkusu...”, 18.09.2000.)

⁸² Mustafa Ali SARILI, “What Kind of Changes Should Be Made In The Tax Administration of Turkey For The Benefit of Taxpayers and Public”, “Prof. Dr. Adnan Tezel’e Armağan”, Marmara Üniversitesi Yay., İstanbul, 2000, s.398-399.

⁸³ Güven SAK, “Yolsuzlukla Mücadele İçin Nasıl Bakış Açısı Olmalı”, Ankara’da 21.09.2001 tarihinde düzenlenen “Türkiye’de Etkin Yönetim ve Yolsuzlukla Mücadelenin Geliştirilmesi” konusundaki Uluslar arası Konferansa sunulan tebliğ.

⁸⁴ Bu görüş, AK Parti Genel Başkanı ve Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından 09.03.2003 tarihinde CNN Türk’de Taha Akyol’un “Eğrisi Doğrusu” programında belirtilmiştir.

1-Rutin işlere asgari personeli ayırmak,

2-Mükellefiyeti olmayanlarla fiktif mükelleflerin tespitine yönelik yoklama işlerine tüm Türkiye'de derhal başlamaktır.

Bu suretle, "kayıtlı ekonominin boyutlarını aştığı bilimsel çalışmalarla ortaya konulan kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması için gerekli alt yapı"⁸⁵ çalışmalarının adımı da atılmış olacaktır.

Ayrıca, özellikle "parsiyel ihracat" işlemlerinin, Maliye Bakanlığı Tasfiye İşleri Döner Sermaye İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün (TASİŞ) Bölge ve Şube Müdürlükleri "geçici depo" ve "antrepolarından" yürütülmesi⁸⁶ sağlanarak, gelir idaresi personelinin de buralarda görevlendirilmeleri suretiyle Katma Değer Vergisi iadelerinin süratle ve güvenli bir şekilde yapılması temin edilmektedir.

Yine, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre haczedilen malların satışının süratle yapılabilmesi ve bu suretle yediyeminlik müessesesi ortadan kaldırılarak haczin etkinliğinin sağlanması bakımından TASİŞ imkanlarından yararlanmak mümkündür.

2- Vergi Denetiminin Etkinleştirilmesi İçin Yapılması Gereken Düzenlemeler:

Günümüzde, kamusal denetimle birlikte vergi denetimi de göreceli önemini yitirmiş durumdadır. Özellikle 1980'den sonra, kamusal denetim, yönetimler için bir engel olarak görülmüş ve birimler ihmal edilmiştir. Bu ihmalin sonuçları, "sembolik de olsa, bugün, ülkenin hemen her yanında, çeşitli adlar altında gerçekleştirilen operasyonlarla ortaya çıkmaktadır."⁸⁷ Denetim, "ülkenin geciktirilemez, ertelenemez siyasal, toplumsal, ekonomik temel sorunları"nın "çözümü için gerekli güvenli" ortamı oluşturacak unsurlardan birisidir. Bu itibarla, ülkenin,"kamu/özel bütün kurumlarında saydamlaşma, denetim", her an, her yerde, her konuda denetim, koşulsuz denetim" şarttır.⁸⁸ Bu gün Türkiye'de "denetim elemanlarının işi zor olmasına rağmen arzu edilen desteği görmemektedirler"⁸⁹

Türkiye'deki denetim mekanizmalarındaki durumla ilgili olarak, AK Parti Seçim Beyannamesi ve 58. Hükümet Programında bazı tespitler yapılarak düzenlemeler öngörülmüştür.

AK Parti Seçim Beyannamesinde, "Kamuda denetim birimleri arasındaki karmaşık yapı sadeleştirilecek, performans odaklı etkin bir denetim yapılması

⁸⁵ Fatih ACAR, "Uygulanan Son İstikrar Programı Öncesi ve Sonrası Ekonominin Genel Değerlendirilmesi", Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı 151, Nisan 2001, s.35.

⁸⁶ İsmail CAN, "Türkiye'de Gümrük Sundurma ve Antrepo İşletmeciliği", Maliye Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Maliye Dergisi, Sayı:117, Mart-Aralık 1994, s.41.

⁸⁷ Mehmet KORKUSUZ, "Kamusal Denetim, Vergileme Sistemimiz ve 1999 Yılı Gelir Vergisi Beyanlarının Birarada Değerlendirilmesi", Yaklaşım, Sayı :93, Eylül 2000, s.94.

⁸⁸ Prof. Dr. Orhan ŞAHİNLER, "Türkiye Direnecektir...", Cumhuriyet, 24.04.2001,s.2.

⁸⁹ Devlet Bakanı Kemal DERVİŞ, Ankara'da 21.09.2001 tarihinde düzenlenen "Türkiye'de Etkin Yönetim ve Yolsuzlukla Mücadelenin Geliştirilmesi" konusundaki Uluslararası Konferansta yaptığı konuşma.

yönünde tedbirler alınacaktır. Bu kapsamda, denetim elemanlarının bağımsızlığı sağlanacak ve kamuda denetime kapalı alanlar en aza indirilecektir” ifadesine yer verilmiştir.

58. Hükümet Programında da “Kamuda denetim birimleri arasındaki karmaşık yapı sadeleştirilecek, performans odaklı etkin bir denetim yapılması yönünde tedbirler alınacak, denetime kapalı alanlar en aza indirilecektir” denilerek Seçim Beyannamesindeki hususlar aynen tekrarlanmıştır.

Halen Türkiyede, merkez teşkilatında Maliye Müfettişleri, Hesap Uzmanları ve Gelirler Kontrolörleri, taşrada da Vergi Denetmenleri vergi denetimi yapmaktadırlar. Söz konusu denetim birimleri arasında koordinasyon bulunmamaktadır. Bu nedenlerle de merkez ve taşra denetim elemanları arasında görev girişikliği olduğu kadar merkez denetim elemanları arasında da görev girişikliği ortaya çıkmakta, aynı görev için değişik birimlere mensup denetim elemanları görevlendirilebilmektedir.

Bu itibarla, denetim birimleri arasındaki karmaşık yapının sadeleştirilmesi, merkez ve taşrada birer denetim örgütünün oluşturulması gerekmektedir. Türkiye'nin üniter yapısına uygun olmayan bölge esasına göre kurulmuş olan bölge müdürlükleri de kaldırılarak, defterdarlıkların muhafazası halinde taşra denetim elemanlarının buraya bağlanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Esasen, iç-dış denetim ayırımının doğru olmadığı, teftiş ve soruşturmayı ilgilendiren iç denetim görevinin soruşturma ile ilgili yönünün Anayasanın 129'uncu maddesinin son fıkrası ile getirilmiş memur güvencesinin kaldırılarak, memurlarla ilgili şikayetlerin de genel esaslara göre takibinin sağlanması halinde gerek kalmayacaktır. Şikayetlerin hiyerarşik yapı içerisinde sicil ve disiplin amirlerince değerlendirilerek gerektiğinde yargıya intikali mümkündür. Ancak, şikayetin asılsız olması halinde şikayetçi ile ilgili olarak ağır müeyyidelerin uygulanması yönünde tedbirler alınması gereklidir.

Performans odaklı teftişin, parlamento adına bir birim tarafından yerine getirilmesi, bu günkü teftiş uygulamasından daha etkin olacağı kuşkusuzdur.

Dış denetim olarak nitelendirilen vergi incelemesinin, ilgili en uç birimin içinde yapılması gereği tartışmasızdır. Mahallileşme, keyfi uygulamada ya da vergilemede kişisel inisiyatif kullanma yetkisinin olduğu hallerde etkisini gösterebilecek bir unsur olmak durumundadır. Objektif esaslara dayalı bir sistem içinde düşünülmemesi gereken bir husustur. Ancak, ülkemizin hukuk sisteminin tümü ile objektif kurallara bağlanması ya da uygulayıcılarla vatandaşların bunun böyle olduğu bilincine ulaşmalarına kadar mahallin dışından merkezi elemanlarla denetim yapmak gereği bulunduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, dış denetimin de “bağımsızlığının sağlanması” yönünde parlamento adına denetim yapan birim şeklinde oluşturulması gerekmektedir.⁹⁰

Yukarıda belirtilen hususların gerçekleştirilmesine kadar ekonomik dengeler ve getirilen düzenlemelerin etkinliği için vergi incelemesine yetkili

⁹⁰ Bu çerçevede, Acil Eylem Planında da belirtilen “Sayıştay'ın denetim yetkisinin kapsamı” içinde Türkiye'deki “mali denetim” mekanizmasının ve “vergi denetimi”nin de değerlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

denetim elemanı sayısının artırılması yanı sıra birimler arası koordinasyonu sağlayacak bilgisayar altyapısının hızla oluşturulması gerekmektedir.⁹¹ Maliye Bakanlığındaki denetim birimlerinin, Batı ülkelerindeki örnekleri de göz önünde bulundurularak, çağdaş bir yapıya kavuşturulması, etkinlik açısından zorunludur. Merkezi denetim birimlerinin birleştirilerek yeniden örgütlendirilmesiyle, terim ve kavram birliği sağlanacak, planlı ve koordineli çalışma yürütülecek ve haberleşme noksanlığından doğan aksaklıklar ortadan kalkacaktır.⁹² Ancak, gerekli düzenlemeler yapıncaya kadar, süratle yürütülmesi gereken;

- 1- Vergi idarelerinin periyodik aralıklarla ve tarh zamanaşımı süresi içinde mutlaka teftişe tabi tutulması,
- 2- Mükelleflerin ciro, çalıştırdıkları personel ve sermayeleri ile hukuki statüleri dikkate alınarak "büyük", "orta", "küçük" ve "en küçük" işletmeler olmak üzere gruplandırılması, gruplardan belirlenecek prensiplere uygun şekilde kapsama alınanların ve bunlarla ilgili işlemlerin denetlenmesi,
- 3- Yeminli Mali Müşavirlerin görev yetki ve fonksiyonlarının belirlenecek denetim standartlarına paralel düzenlenmesi,
- 4- Merkezde incelenen mükellefler ve inceleme sonuçları ile ilgili olarak bir "Bilgi Bankası" oluşturulması ve "karşı incelemeler" in bu merkezden yapılabilmesinin sağlanmasıdır.

B- VERGİ MEVZUATINDA YAPILMASI GEREKEN DÜZENLEMELER:

Gelişmiş ülkelerdeki vergi yükü geliştirmekte olan ülkelerdeki vergi yükünün iki katı seviyesindedir. Genelde, "ekonomik gelişme, vergi yükünde artışa yol açarken, vergi yükünün artırılması, ekonomik gelişmeye hizmet etmemektedir."⁹³ Bu itibarla vergi politikasının belirlenmesi sırasında bu husus göz önünde bulundurularak, mümkün olduğunca tabana yayılı, muafiyet ve istisnaları sınırlı ve makul oranı ihtiva eden vergileme yapılmalıdır.

Unutmamak gerekir ki, yüksek vergi yatırımı azaltacak, azalan yatırım istihdamı düşürecek; az istihdam da üretimi azaltarak fakirliği getirecektir. Fakirlik de sonuçta az vergi toplanmasına neden olacaktır.⁹⁴

Ekonomik kriz dönemlerinde, yeni vergiler toplumda olumsuz tepkilere neden olabilmektedir. Bu itibarla böyle dönemlerde vergi idaresinin kayıt dışı ekonominin üzerine gitmesi ve yürütülecek denetimlerle halkın güveninin

⁹¹ Yrd. Doç. Dr. Nurettin BİLİCİ, "Türkiye Sorunlarına Çözüm Konferansı-I-", "Türk Vergi Sisteminin Genel Bir Değerlendirmesi", 24-27 Aralık 1997, Ankara, s.230.

⁹² İsmail CAN, "Türkiye'de Vergi Denetimi Uygulaması ve Eleştirisi", Maliye Tetkik kurulu, Maliye Dergisi, Sayı:53, Eylül-Ekim 1981, s.87. (Makalenin tetkikinde görüleceği üzere "denetim" ile ilgili sorunlar 20 yıl öncesiyile aynı durumdadır.)

⁹³ Yüksel KARACA, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Vergi Politikaları: Vergi Yükü ve Vergi Gelirlerinin Kompozisyonu Açısından Türkiye Nerede?", Yaklaşım, Sayı: 93, Eylül 2000, S.99.

⁹⁴ Işıl ALATLI, Suha Mermerci ile Söyleşi, "Türkiye'nin Yeni Ufuklara Açılması Neden Olmuyor? Nasıl Oldurulabilir?", Eksen Mat., İstanbul, 1997, s.246.

sağlanmasını müteakip adaletli vergilemeye imkan verecek düzenlemelerin yapılması gerekir.

Vergi sisteminin sadeleştirilmesi, herkesi kapsayacak basit ve uygulaması kolay bir sistemin kurulması yönündeki çalışmalara başlanması bile kamuoyunda olumlu bir gelişme sağlayabilecektir.⁹⁵

Vergilemenin krizden çıkma aracı değil krize düşmemenin vasıtası olarak görülmesi ve uygulanmakta olduğu toplumun ekonomik yapısındaki gelişmelere uyum sağlayacak şekilde sürekli gözden geçirilerek ortaya çıkan ihtiyaçlara göre düzenlenmesi gerekmektedir.

Vergi politikası ile amaçlanan hususlar itibarıyla yapılması gereken yasal düzenlemeler aşağıda belirtilmiştir.

1- Üretimi ve Toplam Talebi Artırmaya Yönelik Düzenlemeler:

Üretim için gerekli olan yatırım kararlarını kurumlar ve gelir vergisi oranları, yatırım teşvikleri, amortisman uygulaması, sermaye kazançlarının vergilendirilmesi, zararların devri yöntemleri, devir, birleşme ve iştiraklerde vergileme esasları, ithalatta alınacak vergi ve benzeri mali yükümlülükler ile ihracatı teşvik edici vergileme etkilemektedir. Bu itibarla, düşük oranlı geniş tabanlı bir vergileme sistemini getirmek; basit usul ile götürü usulde vergilemeyi kaldırmak; gerçek iktisadi ömürlerine uygun amortisman usulü uygulamak; zararların oluşma şekline uygun mahsup esasları getirmek, gerekiyorsa önemli sektörlerde "risk finansmanı" olarak nitelenebilecek destek kaynakları temin etmek; kartelleşmeyi ve oligopol piyasası oluşmasını önleyecek ve rekabet ortamını teşvik edecek şekilde devir, birleşme ve iştirakleri, kaynakların optimum kullanımını sağlamak açısından belirli şartlarla vergi dışı tutmak ve ithalat ile ihracata ilişkin olarak da aşağıda "ödemeler bilançosu açığını makul seviyeye getirmeye yönelik düzenlemeler" konusundaki hususların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Talebe bağlı olarak üretimin artırılabilmesi bakımından harcama vergilerinin oranlarının sektörler itibarıyla düzenlenmesi gerekir. Bu suretle talebe bağlı yatırım ve üretimde artış sağlamak mümkün hale gelir.

Ücretlerden alınan ve "bordro vergisi" olarak da nitelenebilecek olan vergilerin tümüyle veya en azından asgari ücret tutarından kaldırılması, işverenlerin yatırım kararlarını etkiler ve üretim artışını sağlar. Bu olumlu gelişme, asgari ücretin "yoksulluk sınırı" miktarına eşit belirlenmesi halinde, daha da yüksek olacaktır.

Ücretlerdeki verginin kademeli olarak azaltılması ve nihayet belirli bir miktara kadar olan tutardan alınmamasının yaratacağı gelir kaybının harcama vergileriyle giderilmesi mümkündür. Harcama vergilerinde belirlenecek "asgari yaşam standardı" için gereken mal ve hizmetlerde genel orana göre düşük oran uygulanması, belge düzeninin sağlanmasıyla birlikte vergideki gelir kaybını telafi edebilecektir.

⁹⁵ Abdurrahman ÖNGEOĞLU, "İstikrar Programı ve Gelinek Nokta", Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:151, Nisan 2001, s.12.

2- Kaynak Dağılımının ve Tam İstihdamın Olumlu Yönde Etkilenmesine Yönelik Düzenlemeler:

Sahip olunan kaynakların ülke ekonomisi içinde alternatif kullanım alanlarının müteşebbislerce seçiminde taleple birlikte teşviklerin de etkisi büyüktür. Yukarıda da belirtildiği üzere vergi uygulama ve teşviklerinin kaynak dağılımında önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu konuda, vergi ertelemeleri, sektörler itibariyle amortisman uygulaması, işletmelere kuruluş ve faaliyet kolaylıkları sağlayıcı teşvikler ile aşağıda açıklanan "işletmecilik vergisi" düzenlemeleri araç olarak kullanılabilir.

Vergilemenin yatırımlarda yaratacağı olumlu etki istihdamı artıracaktır. Özellikle ücretler üzerindeki vergi yükünün azaltılması, işgücü ağırlıklı sektörlerle yönelik kaynak dağılımını da etkileyecektir.

3- Gelir Dağılımındaki Eşitsizlikleri Gidermeye Yönelik Düzenlemeler:

Gelir dağılımını bir yönüyle vergiler ve borçlar, diğer yönüyle de kamu giderleri vasıtasıyla etkilenir. Ekonomide yaratılan gelirin kişiler, toplumsal gruplar ve üretim faktörü sahipleri arasında bölüşülmesinde, vergilerin tüketim, sermaye birikimi ve yatırımlara etkilerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Gelir dağılımında eşitsizlik oluşması halinde, uzun dönemde tüketim ve yatırımlar üzerindeki vergileme imkanlarından yararlanmak, kısa dönemde de aşağıdaki araçlardan istifade etmek mümkündür.

a- Sahip Olunan Atıl Ekonomik Değerler Vergisi :

Ekonomik kriz dönemlerinde, olumsuz psikolojik etkisi olan bir vergilendirme "servet vergisi"dir. Ancak, çok düşük oranda da olsa işe yatırılmamış, atıl durumda bulunan ekonomik değerleri vergileyen toplu ve sürekli bir verginin düşünülmesi mümkündür.⁹⁶ "Net Servet Vergisi" olarak değerlendirilebilecek bu vergi, servetlerin yeniden dağılımında ve kazanılmış veya kazanılmamış gelirlerin adil olarak vergilendirilmesinde bir araç olarak kullanılabilir.⁹⁷ Esasen bu verginin yerel yönetimler için getirilecek "işletmecilik vergisine" paralel olarak düzenlenmesi ve belirli bir tutarı aşan ekonomik değerlerin işe yatırılmamaları halinde vergilendirilmesi şeklinde uygulanması uygun olacaktır.

b- Milli Dayanışma Ödentisi :

Olağanüstü ekonomik sorunların bulunduğu kriz dönemlerinde, milli şuuru harekete geçirerek, fakirlik sınırı sayılacak belli bir tutarın yıllık miktarını⁹⁸ aşan geliri veya menkul kıymetler dahil serveti olanların, düşük oranda "Milli Dayanışma Ödentisi" adı ile vergilendirilmesi mümkündür. Bunun için sosyal

⁹⁶ Hasan DOĞAN, "Devlet Vergi Gelirlerini Hakkaniyetle Artırabilir", Hesap Uzmanları Derneği, Vergi Dünyası, Kasım 2000, Sayı 231, s.5.

⁹⁷ Doç. Dr. Fethi HEPER "Türkiye'de Servetlerin Vergilendirilmesi", İ.T.İ. Akademisi Basımevi, Eskişehir, 1982, s.155.

⁹⁸ TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi'nin yaptığı araştırmaya göre 28.04.2003 tarihi itibariyle 4 kişilik bir ailenin "yoksulluk sınırı" sayılacak aylık harcamaları toplamı 1.371.214.000,-TL olarak belirlenmiştir. (Kaynak:www.turkis.org.tr)

dayanışmanın gereği ve borç-faiz ikileminin memlekette yarattığı sorunların topluma çok iyi anlatılması, toplanan vergilerin de nereye harcandığının sürekli duyurulması gerekmektedir. Böyle bir uygulamanın "Ek vergilerden" daha kabul edilebilir olabileceği düşünülmektedir.

4- Bölgesel Eşitsizlikleri Azaltmaya Yönelik Düzenlemeler:

Yerel yönetimlerle ilgili reform sırasında, bu yönetimlerin mali kaynaklarının yeniden belirlenmesi ve özellikle belediyelerin kendi imkanlarıyla faaliyette bulunmalarını sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Düzenlemeler sırasında değişik adlar altında çok geniş kesime hitabeden vergilerin en az sayıya indirilmesi sağlanmalıdır. Vergilerin tahsilatı belediye hizmetleri sebebiyle alınan ücretlerle birlikte yapılmalıdır.

Şehirde yaşamanın veya belediye sınırları içinde bulunmanın, ilgili yerel yönetimin daha iyi hizmet vermesini sağlamak üzere bir külfeti olması gerekmektedir. Bu itibarla, makul bir oranda "Yerel Yönetim Vergisi" veya "Belediye Vergisi" adı altında bir vergi alınmalıdır. Bu yapılırken, genel bütçe gelirlerinden yerel yönetimlere verilecek pay da azaltılacağından, genel bütçeye dahil vergilerin oranları düşürülebilecektir.

Yerel yönetimlere, bölgelerindeki yatırımlardan "işletmecilik vergisi" adı altında vergi alma imkanı getirilerek, yatırımları yönlendirmelerini, oranları değiştirmek suretiyle teşvik etmelerini sağlamak mümkündür.

Yerel yönetim vergilerinin miktar veya oranlarının bölgeler itibariyle farklılaştırılmak suretiyle, bölgelerarası eşitsizliklerin giderilebilmesi mümkün bulunmaktadır.

5- Ekonomik Büyüme ve Kalkınmayı Sağlamaya Yönelik Düzenlemeler:

Ekonomideki üretim kapasitesi artışı olan ekonomik büyüme ile üretim ve kişi başına gelirin artışı olarak tanımlanan kalkınmayı sağlamak için yatırıma ve yatırımın oluşması için de sermaye birikimine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu itibarla, büyüme ve kalkınmanın temini bakımından vergileme yoluyla, yukarıda açıklandığı üzere tasarruf ve yatırımların teşviki sağlanmalıdır.

6- Tam Rekabeti Bozucu Etkilerin Giderilmesine Yönelik Düzenlemeler:

Bir mal için tek bir fiyatın bulunduğu ve bunun da arz- talep çerçevesinde belirlendiği "tam rekabet piyasası"nda rekabeti bozucu vergi ile ilgili unsurları kontrol altında tutmak etkin ve verimli bir uygulama için gereklidir. Aksi halde, vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma gibi tepkiler ortaya çıkabilecektir. Bu alanda aşağıda belirtilen düzenlemelerin yapılması, olumsuzlukları giderebilecektir.

a- Otokontrol Müesseseleri Getirilmesi:

Türk vergi sistemi içinde " emsal kira bedeli esası" dışında otokontrol müessesesi bulunmamaktadır. Bu durum caydırıcılığı ortadan kaldırmakta ve mükelleflerin riskini azaltmaktadır. Bu nedenle;

- 1- Ortalama kar hadleri,
- 2- Asgari ticari ve zirai kazanç esası,
- 3- Gider esası,
- 4- Servet beyanı
- 5- Hayat standardı esası,
- 6- Asgari vergi gibi otokontrol müesseseleri mutlaka çağdaş gelişmeler de dikkate alınarak, belirli sektörler itibariyle getirilmelidir.

Özellikle servet beyanı müessesesi getirilerek, gereken hallerde tüm vatandaşlardan geriye doğru belirli bir süre için beyan istenilmelidir.

b- İstihbarat Arşivi Oluşturulması:

"Devamlı bilgi verme" esasları yeniden belirlenerek Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunundaki "bildirme ve sorumluluk" hükümlerine⁹⁹ benzer bir düzenleme yapılmak suretiyle işyeri ruhsatı verenlerin bildirimde bulunmamaları halinde müteselsil sorumlulukları getirilmelidir. Bu çerçevede istihbarat arşivi müessesesinin oluşturulması ve özellikle belediyeler, sağlık kuruluşları ile turizm, tarım orman ve benzeri izin veya ruhsat vermeye yetkili kamu kurum ve kuruluşlarından mahalline bilgi akışı sağlanarak; bu bilgiler vergi dairelerince değerlendirilmelidir.

c- Kimlik Numarası ile Birlikte İşletme Numarası Uygulanması:

Gelir idaresince, halen fiili mükellefler ve potansiyel mükellefler yönünden vergi numarası kullanılmaktadır. Öte yandan, her Türk vatandaşının bir de "T.C. Kimlik No" bulunmaktadır. Bu T.C. Kimlik numarasının tüm gerçek kişiler tarafından kullanılması, halen uygulanmakta olan vergi numarasının da "İşletme numarası" olarak mal teslimi ve hizmet ifasında bulunan mükelleflerce belirli tutarın üzerinde hasılatı olanlarda zorunlu, diğer mükelleflerce de ihtiyari olarak kullanımının sağlanması ve kredi kartları ile yapılacak harcamalara getirilecek vergi indirimine paralel bir şekilde numarası olmayan mükelleflerden yüksek oranda tevkifat yapılması otokontrol sağlayabilecektir.¹⁰⁰

d- Vergi Harcamalarının Beyanname Alınmak Suretiyle Gerçekleştirilmesi:

Vergi mevzuatında yer alan çeşitli teşvik, indirim, istisna, mahsup ve benzeri unsurları kapsayan vergi harcamalarının, yıl sonunda verilecek beyannameler üzerinden hesaplanarak, ilgililerin banka hesaplarına taksitler halinde aktarılması, hem otokontrol imkanını getirecek hem de bu unsurların devlete olan yükünün tespitini mümkün kılacaktır. Bu uygulama için tüm mükelleflerden beyanname alınması gerekmektedir.¹⁰¹

⁹⁹ 197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanununun, 3418 sayılı Kanunla değişik 13. Maddesinin son fıkrası.

¹⁰⁰ Avustralya'da halen iki ayrı numara kullanılmakta ve mal ve hizmet sağlayan işletmeler "Australian Business Number"denilen numaraları olmayanlardam %48,5 oranında tevkifat yapmaktadırlar. Kaynak : www.ato.gov.au

¹⁰¹ Benzeri yöntem halen Hollanda'da uygulanmaktadır. Kaynak:www.belastingdienst.nl

7- Ödemeler Bilançosu Açığını Makul Seviyeye Getirmeye Yönelik Düzenlemeler:

İhracatı teşvik edici unsurlarla birlikte, ürün üzerindeki dahili vergilerin, satış bedellerinin banka aracılığı ile gönderilmesi halinde, önceden tamamlanmış formalitelere göre ödenmesi esasının getirilmesi ödemeler bilançosu dengesine olumlu katkıda bulunacaktır.

Ekonomik krizlerde önemli bir etken olan kısa vadeli yabancı sermaye ve sıcak para hareketlerinin kontrol altında tutulabilmesi için vade süresi uzadıkça düşen düşük oranlı vergi getirilmesi, belirli süreleri aşmaları halinde de bu vergilerin iade edilmesi uygun olacaktır.

Gümrük politikası tedbirleri çerçevesinde, ithalat üzerindeki dolaylı mali yükümlülüklerin artırılması, gerekiyorsa mal grupları itibarıyla ve talebe bağlı olarak giriş gümrüklerinin yerinin ayrı ayrı belirlenmesi ithalatı kontrol etme imkanını getirecektir.

8- Enflasyona Karşı Mücadeleye Yönelik Düzenlemeler:

Enflasyonun devlete gelir sağlama vasıtası olarak maliye politikalarında önemli bir yeri bulunmaktadır. Ancak, Türkiye’de son krizlerde olduğu gibi döviz kuru ve faiz oranı dengelerinin bozulduğu zamanlarda, diğer mali araçlarla birlikte enflasyonun mahiyetine göre getirilecek vergi ve oran düzenlemeleriyle düşürülerek dengenin sağlanması gerekmektedir.

Yüksek oranlı enflasyonun yarattığı, işletmelerin düzenledikleri mali tabloların gerçeği yansıtmaz duruma gelmeleri, oluşan fiktif karlar üzerinden ödenen vergilerin işletme sermayesini aşındırması, işletmeleri özsermaye ile çalışmak yerine yüksek maliyetli yabancı kaynağa yöneltmesi gibi olumsuzlukların giderilmesi için enflasyon muhasebesi uygulamasına geçilerek genel yeniden değerlendirme yapma imkanı getirilmesi gerekli bulunmaktadır.¹⁰²

9- Vergi Gelirlerini Artırıcı ve Teknik Düzenlemeler:

Vergi sisteminde, yukarıda belirtilen ekonomik fonksiyonları ihtiva eden düzenlemeler yanısıra, faiz dışı fazla da yaratacak gelir artırıcı ve teknik özellikli düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çerçevede, daha önce belirtilenlere ilave olarak aşağıdaki düzenlemelerin de yapılması mümkündür.

a- Gayrimenkul sahiplerinin oturdukları kendi evlerinden, belirli sınırlamaları aşmaları halinde emsal kira bedeli üzerinden gelir vergisi alınması,¹⁰³

b-Belirli meblağları aşan ticari ödemelerin ve özellikle kuruluşlar arası ödemelerin banka hesaplarıyla yapılarak nakit akışının asgariye indirilmesi yönünde düzenlemelerin gerçekleştirilmesi,¹⁰⁴

c-Matrahın saptanması sırasında indirilecek giderlerin azaltılması ve muafiyetlerle istisnaların daraltılması,¹⁰⁵

¹⁰² TÜRMOB, "TÜRMOB'un Vergi Sistemine Bakışı ve Önerileri", Ankara, 2001, s.7-8.

¹⁰³ Hasan DOĞAN, op.cit., s.5.

¹⁰⁴ Üzeyir GARIH, "Ekonomik Sorunlara Çözüm Önerileri", Hayat Yayınları, İstanbul, 2000, s.118.

d- Mükellef idare ilişkilerinin en aza indirilebilmesi bakımından, mükelleflerin vergi dairelerine mümkün olduğunca az uğramalarını sağlayacak düzenlemeler yapılması; bunun bir parçası olarak bazı beyannamelerin birleştirilerek tek beyanname haline getirilmesi,¹⁰⁶

e- Vergi cezaları artırılarak ekonomik suçta ekonomik ceza uygulaması kapsamının daraltılması,

f- Erken vergi ödemelerinin teşvik edilmesi,

g-Vergiye tabi işlemlerden başlamak suretiyle, yapılacak nakit ödemelerde üst sınır getirilmesi,

h-Gelir üzerinden alınan vergilere ilişkin kanunlarla harcama üzerinden alınan vergi kanunları arasındaki, vergiyi doğuran olay, şüpheli alacak karşılığı uygulaması, vadeli çeklerin reeskontu, aynı bağış ve yardımların durumu gibi mevcut olan uyumsuzlukların giderilmesi,

ı-Günümüzde geliştirilen leasing, forfaiting, factoring, bartering, forward ve swap ve benzeri finansal enstürümanların vergi karşısındaki durumlarının açıklıkla belirlenmesi,

j-E-Ticaret ve elektronik ortamda yapılan işlemlerin vergi hukuku yönünden bir zemine oturtulması,

k-Devret-Kirala, Yap-İşlet-Devret ve Yap-İşlet sistemlerine uygun olarak yapılan işlerin vergileme esaslarının belirlenmesi,

l-Vergi kanunlarındaki kurumlaşmayı teşvik eden müesseselerle, devir, birleşme ve tasfiye hükümlerinin birbirleriyle, diğer vergi kanunlarıyla ve Türk Ticaret Kanunu ile uyumlu hale getirilmesidir.

10- Diğer Yasalardaki Vergilemeyi de İlgilendiren Düzenlemeler:

Vergi mevzuatı ile diğer bazı yasalar arasında uyum sağlanması veya mevcut yasaların daha etkin hale getirilmesi yönünde düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bunların bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür.

1-Ticari defterler, zamaşımı ve muhasebe hukuku kurallarını içeren düzenlemelerin Türk Ticaret Kanunu kapsamına alınarak, ticaret hukuku ile vergi hukuku arasında bir paralellik kurulmalıdır.

2-Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanununda yapılacak düzenlemeler ile muhasebe standartlarında yapılacak bağlayıcı kuralların getirilmesi ve ilgililerin sorumluluklarının sınırlarının tespiti suretiyle, etkin çalışmalarının sağlanması gereklidir.

3-Vergi kaçakçılık suçları "devlet idaresi aleyhine işlenen cürümler" çerçevesinde Türk Ceza Kanunu kapsamına alınmalıdır.

¹⁰⁵ Prof.Dr.İlker PARASIZ, "Türkiye Ekonomisi 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları", Ezgi Kitabevi, Ceylan Ofset, Bursa, 1998, s.170.

¹⁰⁶ Bu konuda bir araştırma yapan Selami ŞENGÜL'e göre, bir mükellefin bir yılda vergi dairesine gitme veya yükümlülük sayısı 80 olarak tespit edilmiştir.(" Vergi eziyeti", Dünya Gazetesi, 23.07.1999.)

C- VERGİ YARGISINDA DÜZENLEMELER:

Vergi idaresinin yeterince etkin olamayışı nedeniyle mükellef-idare arasında büyük boyutlarda uyuşmazlık ortaya çıkmakta ve ihtilafların sonuçlanması çok uzun bir zaman almaktadır. Süreyi kısaltacak düzenlemeler getirilmesi uygun olacaktır.

Yargıya intikal eden vergi uyuşmazlıkların, adet ve parasal tutarlar olarak idarenin aleyhine sonuçlandığı, bu konuda yapılan bir araştırma ile belirlenmiştir.¹⁰⁷

Yine aynı araştırmada, bunun nedenleri de genel olarak “vergi idaresinin hukuka uygun olarak yapmadığı işlemlere, vergi yargısı ile vergi dairesinin yasaların yorumlanmasındaki farklı bakış açılara”, vergi yargısı ile idare arasındaki iletişim kopukluğuna ve idarenin yargı kararlarını yalnızca ilgili işlem yönünden uygulamasına bağlanmaktadır.

Konu bu açıdan değerlendirildiğinde, yargıda yapılacak düzenlemelerin, üst mahkemelerin iş yükü fazlalığının azaltılması meselesi olarak değerlendirilmemesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.¹⁰⁸

Bu itibarla, yargının yükünün, etkin idari uygulamalarla azaltılması mümkün olabileceği gibi ara mahkemeler kurulması yerine uzmanlaşmış bir yargı organının getirilmesinin bu konuda daha etkili olabileceği düşünülmektedir.

III- DEĞERLENDİRME VE SONUÇ:

Ekonomik krizlerin meydana gelmemesi, sağlıklı bir büyüme ve refah artışı için mal piyasaları ile finansal piyasaların uyum içinde çalışmasını gerektirmektedir.

Mal piyasası olarak nitelenen mal ve hizmetlerin genel fiyat seviyesindeki değişimi olan enflasyon oranı; finansal piyasaları oluşturan, yabancı paraların döviz kurundaki değişimi olan devalüasyon oranı ile yerli paraların banknot değerindeki artış olan faiz oranının denge içinde olması krizlerin çıkmaması için gerekmektedir.¹⁰⁹

Söz konusu üç unsurun dengeli ama yüksek olması finansal kriz yaratmamakta; ancak, gelir dağılımı dengesizliğine sebep olmaktadır.

Bu nedenle finansal kaynaklı ekonomik krizlerin önlenmesinde, enflasyon, devalüasyon ve faiz oranlarının uyumlu olması, krizin giderilmesinde de uyumsuz alanın uyumlulaştırılması gerekmektedir. Sosyal açıdan gelir dağılımı dengesizliğinin giderilmesi ve refahın artırılabilmesi için ise bu üç unsurun ahenkli şekilde düşürülmesi gereği mevcuttur.

Bu noktada, ekonomik büyüme olarak da nitelendirdiğimiz üretimde artış sağlanması refah artışı için önem taşır. Bu yönüyle de vergi politikası

¹⁰⁷ Nazmi Karyağdı, “Yargıya İntikal Eden Vergi Uyuşmazlıklarının Sebep-Sonuç İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Vergi Dünyası*, Eylül 2001, Sayı 241, s.197-211.

¹⁰⁸ Adalet Bakanı Hikmet Sami TÜRK, Ankara’da 21.09.2001 tarihinde düzenlenen “Türkiye’de Etkin Yönetim ve Yolsuzlukla Mücadelenin Geliştirilmesi” konusundaki Uluslararası Konferansta, yargıda yeniden yapılanma çalışmaları kapsamında ara mahkemelerin kurulmasının düşünüldüğünü belirtmiştir.

¹⁰⁹ Dr.Saruhan ÖZEL, *op.cit*, s.6-7.

üretim ve üretim artışından, enflasyon, devalüasyon ve faizin belirlenmesine kadar etkiler yaratır.

Enflasyon, devalüasyon ve faizin belirlenmesinde Devletin bütçe politikası ve buna paralel olarak merkez bankası para politikası önemli rol oynamaktadır.

Bütçe politikası içinde de vergi ve borçlanma kalemleri arasında, vergi tercih edilmeli; ama, üretimi teşvik eden, ekonomik büyümeyi hızlandıran, yaşam için gereken asgari gelirin üstünü vergilendiren, Laffer Eğrisine uygun olarak optimal vergi oranını aşmayan ve altında da kalmayan vergileme yapan, ülkedeki vergi kültürünü ve bilincini sağlayan, gerekli ama dengeli ve caydırıcı hukuki ve cezai sistem¹¹⁰ ile donatılmış olmalıdır. Ayrıca hızlı işleyen bir yargı sistemi de kurulmalıdır.

Bu çerçevede, ortaya çıkan krizlerle baş etmek için enflasyon, devalüasyon ve faiz oranlarındaki yükseklik ve dengesizliğin giderilmesi gerekir. Bunun başarılmasında en önemli unsur da üretimin uyarılması, kamu harcamalarında ve kamu borçlanma gereğinde önemli azalmalar sağlanmasıdır. Bunun da, “döviz rezervlerinin artırılması yerine ihracat ve döviz kazandırıcı sektörlerin geliştirilmesi”; “yabancı sermayenin gelmesini kolaylaştırıcı önlemlerin” getirilmesi ve “üretimi uyarmanın temel noktasını oluşturan tüketimin artırılması bakımından tüketim vergilerinin belli bir süre için indirilmesi” ile mümkün olabileceği düşünülmektedir.¹¹¹

Ekonomik krizlerle karşılaşmamak, en azından krizleri kolayca atlatabilmek için sağlam bir kamu geliri ihtiyacı bulunmaktadır. Bu da kamu finansmanında özellikle iç borçlanmaya az yer verip vergilemenin ağırlığını artırmayı ve alınan borçları da üretimde kullanmayı gerektirmektedir. Yabancı sermayeye ihtiyaç vardır; ama, Meksika deneyiminde görüldüğü üzere yalnızca buna dayalı bir mali sistem oluşturmak son derecede sakıncalı sonuçlar doğurabilmektedir.

Kriz dönemlerinde mutlak surette vergi gelirlerini artıracak düzenleme ve çalışmaların yapılması gereklidir. Ancak, bu artış; oranları yükseltmek suretiyle değil, etkin bir yönetim ve denetimle vergi kayıp ve kaçaklarının üzerine gidilerek, toplumda, Anayasa'nın öngördüğü herkesin “mali gücüne göre vergi” ödediği bilinç ve güveni sağlayarak gerçekleştirilmelidir. Esasen, döviz kurunda istikrar sağlandıktan sonra, fiyat artışlarının durmasıyla vergi gelirlerinde bir artış meydana gelir. Ancak, sistemdeki olumsuzlukların kısa dönemde çözümlenmesi oldukça güç olduğundan, topluma verilecek güvenle tarihi nitelikte “ortak bir duruş” sergilenmesi istenilerek toplumun tüm kesimleri üzerine “milli dayanışma ödentisi” niteliğinde düşük oranlı, fakat kapsamlı bir verginin getirilmesi ekonomik krizin çözümü için zorunlu görülmektedir.

Bu itibarla, krizin giderilmesinde yukarıda belirtilen ve bir kısmı 58 ve 59. Hükümetlerce de benimsenen düzenlemelerin süratle uygulamaya konulmasının, özellikle vergi idaresi ve denetimine ilişkin hususların yerine getirilmesi suretiyle de topluma verilecek güven duygusunun son derecede önem taşıdığı düşünülmektedir.

¹¹⁰ *Ibid*,s.41,42.Yazar, ABD'de halk arasında, “İnsan hayatında iki şeyden kaçınılmaz:vergi ve ölüm” şeklinde yaygın bir deyim olduğunu belirtmektedir.

¹¹¹ Yavuz AKBUDAK, *op.cit*, s.16.

KAYNAKÇA

ACAR, Fatih: "**Uygulanan Son İstikrar Programı Öncesi ve Sonrası Ekonominin Genel Değerlendirilmesi**", Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı 151, Nisan 2001.

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ: "**AK Parti Seçim Beyannamesi**", Ankara,2002.

_____ : "**Acil Eylem Planı**", Ankara, 16.11.2002.

AKBUDAK, Yavuz: "**Türk Ekonomisinde Yaşanan Kriz Üzerine Bir Değerlendirme**", Banka-Maliye Ekonomik Yorumlar, sayı 6, Haziran 2002.

AKDOĞAN, Prof. Dr. Abdurrahman: "**Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması**", 3. B., Gazi Kitabevi, Baran Ofset, Ankara, 2001.

AKGÜÇ, Öztin : "Yorum", "**Kriz: Borç Krizi**", Cumhuriyet, 13.04.2001.

_____ : "Yorum", "**Özel Sektörün Çelişkisi**", Cumhuriyet, 16.02.2001.

ALATLI, Işıl: Suha Mermerci ile Söyleşi, "**Türkiye'nin Yeni Ufuklara Açılması Neden Olmuyor? Nasıl Oldurulabilir?**", Eksen Mat., İstanbul 1997.

ALTUĞ, Prof.Dr.Nuray: "**İstikrar Politikaları ve Ülke Örnekleri**", Türkmen Kitabevi, 2.B., İstanbul, 2001.

ATABEK, Erdal: Cumhuriyet Gazetesi, "2000'li Yıllarda", "**Eşitlik Korkusu...**",18.09.2000.

Australian Taxation Office: www.ato.gov.au

AYDIN, Selda: "**Asya Krizi ve Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesi**", Maliye Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Maliye Dergisi, S ayı.133, Ocak- Nisan 2000

BAŞBAKANLIK, Devlet Planlama Teşkilatı: "**Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl 1973-1977**", Ankara,1973.

_____ : 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 21.01.2000.

BAŞBAKANLIK, Hazine Müsteşarlığı "**IMF Stand-By Düzenlemesi 9.12.1999 Tarihli Niyet Mektubu**", 2000 Ocak Finans Dünyası eki.

BAŞOĞLU, Ufuk; ÖLMEZOĞULLARI, Nalan; PARASIZ, İlker: "**Dünya Ekonomisi**", Ezgi Kitabevi, Bursa,1999.

BİLİCİ, Yrd. Doç. Nurettin: "Türkiye Sorunlarına Çözüm Konferansı-I-", "**Türk Vergi Sisteminin Genel Bir Değerlendirmesi**", 24-27 Aralık, Ankara,1997.

CAN, İsmail: "**Türkiye'de Vergi Denetimi Uygulaması ve Eleştirisi**", Maliye Tetkik kurulu, Maliye Dergisi, Sayı;53, Eylül-Ekim 1981.

_____ : "**Türkiye'de Gümrük Sundurma ve Antrepo İşletmeciliği**", Maliye Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Maliye Dergisi, Sayı:117, Mart-Aralık 1994.

CNN Türk, Taha AKYOL'un 09.03.2003 tarihli "Eğrisi Doğrusu" Programı.

DERVİŞ, Kemal :Antalya'da 22.04.2001 tarihinde düzenlenen "**Tekstilde Dış Rekabet Semineri**"nde yapılan konuşma.

_____ :Ankara'da 21.09.2001 tarihinde düzenlenen "Türkiye'de Etkin Yönetim ve Yolsuzlukla Mücadelenin Geliştirilmesi" konusundaki Uluslar arası Konferansta yapılan konuşma.

DOĞAN, Hasan: "**Devlet Vergi Gelirlerini Hakkaniyetle Artırabilir**", Vergi Dünyası, Kasım 2000, Sayı 231.

GARİH, Üzeyir: "**Ekonomik Sorunlara Çözüm Önerileri**", Hayat Yayınları, İstanbul, 2000.

GÖKTAŞ, Abdulkadir: "**Küresel Kriz ve Türkiye**", Özen Yay., Ankara, Yardımcı Ofset, Aralık 2000.

GÜRKAN, Uluç: "**Krizden Çıkış İçin Seferberlik Şart**", İleri, Sayı 4, Mayıs-Haziran 2001.

HATİBOĞLU, Prof.Dr. Zeyyat: "**Yeniden Dirilen Türkiye Ekonomisi 24 Ocak 1980 ve Ötesi**", Yön Ajans, İstanbul, 1989.

HENDERSON, Callum: "**Asya Çöküyor, Asya Krizi ve Sonrası**", Çev. Mertal Günenç, Alfa Basım Yay. İstanbul, 2000.

HEPER, Doç. Dr. Fethi: "**Türkiye'de Servetlerin Vergilendirilmesi**", İ.T.İ. Akademisi Basımevi, Eskişehir,1982.

İYİBOZKURT, Prof. Dr. Erol: "**Güncel Ekonomik Sorunlarımız, Küreselleşme ve Ekonomimiz**", Ezgi Kitabevi, Ceylan Ofset, Bursa, 1997.

KARACA, Yüksel: "**Gelişmekte Olan Ülkelerde Vergi Politikaları: Vergi Yükü ve Vergi Gelirlerinin Kompozisyonu Açısından Türkiye Nerede?**", Yaklaşım, Sayı: 93, Eylül 2000.

KARLUK, Prof. Dr. S.Rıdvan: "**Türkiye Ekonomisinde ve Dünyada Krizler**", Türkiye Günlüğü, Sayı 65, Bahar 2001-02.

KARYAĞDI, Nazmi: "**Yargıya İntikal Eden Vergi Uyuşmazlıklarının Sebep-Sonuç İlişkisi Üzerine Bir Araştırma**", Hesap Uzmanları Derneği, Vergi Dünyası, Sayı 241, Eylül 2001.

KIZILOT, Şükrü: Sabah, 16.04.2001.

KORKUSUZ, Mehmet: "**Kamusal Denetim, Vergileme Sistemimiz ve 1999 Yılı Gelir Vergisi Beyanlarının Birarada Değerlendirilmesi**", Yaklaşım, Sayı :93, Eylül 2000.

KURDAŞ, Kemal: "**Bitmeyen Gaflet ve Türkiye Ekonomisinin Çöküşü**", ODTÜ Geliştirme Vakfı Yay., Ankara, 2003.

MALİYE BAKANLIĞI : "**2002 Yıllık Ekonomik Rapor**", Ankara, Ocak 2003.

_____ : "**Vergi Reform Komisyonu Raporları**", Cilt: III, İstanbul, 1970.

MANİSALI, Erol: "Bıçak Sırtı", "**Krize Yavaş Yavaş Nasıl Geldik?**", Cumhuriyet, 13.04.2001.

MİLLİYET Yayınları: "**Milliyet 1971**", Milliyetten Seçmeler Dizisi.

NADAROĞLU, Prof. Dr. Halil: "**Kamu Maliyesi Teorisi**", 11.B., Betaş Basım A.Ş., İstanbul,2000.

Nederland: www.belastingdienst.nl

NETHABER Akşam Gazetesi: "**Ekonomik Program**", Madde 1, 14.04.2001.

OYAN, Prof. Dr. Oğuz: "**Bunalımın Sorumlusu Görev Zararlar mı?**", Cumhuriyet, 10.04.2001..

ÖNDER, İzzettin: "Bence", "**Uzun İnce Bir Yoldayız**", Cumhuriyet, 20.03.2001.

ÖNGEOĞLU, Abdurrahman: "**İstikrar Programı ve Gelinek Nokta**", Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:151, Nisan 2001.

ÖZEL, Dr.Saruhan: "**Enflasyon, Devalüasyon ve Faiz**", Alkım Yayınları, Mim Ofset, Ankara, Aralık 2000.

PARASIZ, Prof. Dr. M. İlker: “**Kriz Ekonomisi Hiper Enflasyon ve Yüksek Enflasyonla Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan 1994 Kararları**”, Ezgi Kitabevi Yayınları, 1. B., Ceylan Ofset, Bursa, 1995.

_____ : “**Türkiye Ekonomisi 1923’den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları**”, Ezgi Kitabevi Yayınları, Ceylan Ofset, Bursa, 1998.

_____ : “**Enflasyon-Kriz-Ayarlamalar**”, Livane Mat.,Ezgi Kitabevi, Bursa, 2001.

RESMİ GAZETE: 30.11.2000 M., 22.06.2002, 29.11.2002, 11.01.2003, 15.03.2003 M., 24.03.2003, 31.03.2003 M., ve 24.04.2003.

ROSIER, Bernard: “**İktisadi Kriz Kuramları**”, Çev. Nurhan Yentürk, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

SAK, Güven:“**Yolsuzlukla Mücadele İçin Nasıl Bakış Açısı Olmalı**”, **Ankara’da** 21.09.2001 tarihinde düzenlenen “Türkiye’de Etkin Yönetim ve Yolsuzlukla Mücadelenin Geliştirilmesi” konusundaki Uluslararası Konferansa sunulan tebliğ.

SARILI, Mustafa Ali: “**What Kind of Changes Should Be Made İn The Tax Administration of Turkey For The Benefit of Taxpayers and Public**”, “Prof. Dr. Adnan Tezel’e Armağan”, Marmara Üniversitesi Yay., İstanbul, 2000.

SEYİDOĞLU, Prof. Dr. Halil: “**Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**”, 2.B., Kurtiş Mat., İstanbul, 1999.

SÖNMEZ, Attila: “**Doğu Asya ‘Mucizesi’ ve Bunalımı Türkiye İçin Dersler**”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., Mas Mat., İstanbul, 2001.

ŞAHİNLER, Prof. Dr. Orhan: “**Türkiye Direnecektir...**”, Cumhuriyet, 24.04.2001.

ŞENGÜL, Selami: “**Vergi eziyeti**”, Dünya Gazetesi, 23.07.1999.

TBMM: 21.Dönem Yasama Yılı 3, S.Sayısı 539, Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/776).

_____ : 21.Dönem Yasama Yılı 3 ve 4, Tutanak Dergileri.

TC. Merkez Bankası :13.01.2001 ‘li “Ek Niyet Mektubu”.

TAHİROĞLU, Gülçin Uysal: “**Acı ilaç**”, Akşam, 20.03.2001.

TÜRK,Hikmet Sami: Ankara'da 21.09.2001 tarihinde düzenlenen "Türkiye'de Etkin Yönetim ve Yolsuzlukla Mücadelenin Geliştirilmesi" konusundaki Uluslararası Konferansta yapılan konuşma.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi: "Nisan 2003 Gıda Harcaması" Araştırması.

TÜRMOB: "**TÜRMOB'un Vergi Sistemine Bakışı ve Önerileri**", Ankara, 2001.

UNAKITAN, Kemal: Maliye Bakanı: "**2003 Yılı Bütçe Sunuş Konuşması (TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu)**", Maliye Bakanlığı, Ankara, 05.03.2003.

_____:"**2003 Yılı Bütçe Sunuş Konuşması (TBMM Genel Kurulu)**", Maliye Bakanlığı, Ankara, 23.03.2003.

Vatandaşın Vergisini Koruma Derneği (VAVEK): "**Gelir İdaresinin Yeniden Yapılandırılması (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)**", TÜRMOB, Ankara, 04.05.2002.

YELDAN, A.Erdinç: "**Yeni Bir Meksika Krizi mi Geliyor?**", Yeni Yüzyıl, 03.03.1995.